

**FILOZOFICKÁ FAKULTA UNIVERZITY PALACKÉHO
V OLOMOUCI**

KATEDRA SLAVISTIKY

**Maciej Kazimierz Sarbiewski a Novolatinská
polská literatura 17. století**

Maciej Kazimierz Sarbiewski and Neolatin Polish literature
of the 17th century

VYPRACOVALA: Anna Kubová

VEDOUCÍ PRÁCE: Dr. Michał Hanczakowski, Ph.D.

2017

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité
prameny.

V Olomouci, 22. 4. 2017

Podpis

Chtěla bych poděkovat Dr. Michału Hanczakowskiemu, Ph.D., za konzultace, poskytnuté materiály, rady a připomínky, které mi během psaní bakalářské práce poskytl.

Podpis

Obsah

Úvod	5
1. Historicko-společenské pozadí	7
1.1. Pojem baroko	7
1.2. Charakteristika a předpoklady baroka.....	7
1.3. Baroko v Evropě	11
1.4. Baroko v Česku	14
1.5. Baroko v Polsku	16
2. Latina v polské literatuře	19
3. Biografie	22
3.1. Studium	23
4. Tvorba.....	25
4.1. Počátky tvorby	25
4.2. Řím, tvorba v letech 1622–1625	29
4.3. Tvorba v letech 1625–1635.....	36
4.4. Poslední roky tvorby	38
5. Přínos Sarbiewského tvorby	40
Závěr	43
Bibliografie	44
Slovník pojmů.....	47
Anotace	51

Úvod

Tématem bakalářské práce je novolatinská literatura 17. století, tedy literatura psaná latinsky v období baroka. Práce se zaměřuje na život a tvorbu významného polského básníka, kazatele, teologa, profesora a literárního teoretika Macieje Kazimierza Sarbiewského. Vzhledem k tomu, že samotný autor i jeho tvorba představují důležitou část polské barokní literatury z hlediska latinského písemnictví, rozhodla jsem se svou práci orientovat převážně na tohoto autora. Tato práce si klade za cíl přispět k bližšímu seznámení českého čtenáře s osobou Sarbiewského a přiblížení jeho tvorby.

V první kapitole nastíním období, v jakém tento autor tvořil. Vysvětlím, co znamená pojem baroko, čím je charakteristické a co vlastně vedlo k tomu, aby tento směr vznikl. Popis doby je velmi důležitý pro pochopení života nejen spisovatelů, ale umělců ve všech kulturních odvětvích. Na základě vysvětlení barokního období lze také snáz porozumět dílům, která v této době vznikala. Za zrod baroka je považováno Španělsko, odkud se šířilo do celé Evropy, a proto zmíním nejvýznamnější evropské představitele této doby a stručně nastíním jejich tvorbu. Důležitým bodem bude popis barokního období v Polsku. Polská barokní literatura i soudobý život autorů v této zemi se odlišuje od života a literatury států západní Evropy, a proto se mi zdá vhodné zmínit, jak se baroko projevovalo v českých zemích, jelikož polské a české baroko se vyvíjelo velmi podobně.

Následující kapitolu zaměřím na význam latiny v polské literatuře. V této kapitole budu vycházet z knihy *Civitas mentis*¹ a knihy Czesława Hernase *Barok*², který této tematice věnuje pozornost. Z Hernase budu rovněž vycházet v dalších dvou kapitolách zaměřených na život a tvorbu Macieje Kazimierza Sarbiewského, kde mimo jiné bude důležitým zdrojem také diplomová práce *Literatura baroku na Litwie*³, v níž autorka vychází z litevských bibliografií, které nejsou českému čtenáři dostupné v žádných překladech.

U tvorby Sarbiewského budu čerpat ze sbírky jeho básní a epigramů *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia*⁴ a z polské verze přeložené Władysławem Syrokomlou *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zyguntowskie m.in. Macieja Kazimierza*

---

¹ KADŁUBEK, Zbigniew, Tadeusz SŁAWEK, red. *Civitas mentis. Tom I.* Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005.

² HERNAS, Czesław. *Barok.* Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998.

³ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie.* Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej.

⁴ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia.* Lipsko: Wigand, 1840.

*Sarbiewskiego*⁵. Velmi příhodným a úhledně sepsaným dílem Magdaleny Piskały a Doroty Sutkowské je dílo *Epigrammatum liber: Księga epigramatów*⁶, ze kterého budu taktéž vycházet v této kapitole. Tyto dvě autorky sesbíraly Sarbiewského epigramy a polské překlady W. Syrokomly, které vhodně seřadily.

Sarbiewski byl velmi vlivným spisovatelem. Díky jeho profesorské činnosti i výkladům kazatelských či teoretických ovlivnil spoustu autorů, kteří se snažili navázat na jeho tvorbu. To bude téma poslední kapitoly, v níž zmíním některé jeho žáky a následovníky, kteří taktéž psali latinsky se stejným úmyslem a zaujetím jako Maciej Kazimierz Sarbiewski.

Nejlepším dílem, které kdy vyšlo o tvorbě Sarbiewského je zcela jistě dílo Elwiry Buszewicz *Sarmacki Horacy i jego liryka: imitacja, gatunek, styl: rzecz o poezji Macieja Kazimierza Sarbiewskiego*⁷. Autorka se zaměřuje na popis jeho tvorby, vysvětluje, proč se Sarbiewski inspiroval antickým básníkem Horatiem i podobnost jejich tvorby. Na základě této bibliografie by zajisté vznikla velmi zajímavá práce, která by však měla zcela jiný charakter. To by se ovšem mohlo stát námětem mé budoucí práce.

---

⁵ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zygmunto-wskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV*. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851.

⁶ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów*. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003.

⁷ BUSZEWICZ, Elwira. *Sarmacki Horacy i jego liryka: imitacja, gatunek, styl: rzecz o poezji Macieja Kazimierza Sarbiewskiego*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2006.

1. Historicko-společenské pozadí

Téma této práce spadá do období 17. století, tedy doby barokní, a proto je vhodné uvést jaké znaky jsou pro tuto dobu příznačné a co vlastně pojem baroko charakterizuje. Jedná se o období, které zasáhlo téměř celou Evropu. V některých zemích se projevuje již ve druhé polovině 16. století a trvá až do začátku 18. století. V nástinu této doby je třeba také zmínit, jaké předpoklady vedly ke vzniku nového kulturního i literárního směru. Vzhledem k zaměření této práce na literaturu, v této kapitole uvedu nejvýznamnější literární představitele evropského, českého i polského baroka.

1.1. Pojem baroko

Název baroko lze vykládat třemi způsoby. Prvním z nich je odvozenina od portugalského slova *barocco*, což v překladu znamená perla nepravidelné formy či křivá perla. Druhý výklad názvu epochy lze odvodit také od jména italského výtvarného Federiga Barocci, který je pokládán za jednoho z nejvýznamnějších malířů 16. století. Nejnověji se však název baroka udává ve spojitosti s latinským označením čtvrtého druhu druhé figury sylogizmu v scholastické logice (*baroco*). Sylogizmus, jakožto forma úsudku, ve kterém z dvou premis (předpokladů) logicky vyplývá závěr, je v baroku velice zřetelný, jelikož se vyznačovalo velkými protiklady, které charakterizovaly celé toto období⁸, což dále více přiblížím.

1.2. Charakteristika a předpoklady baroka

„Chtěl svět utvořit člověka, i dalo nebe duši, země tělo, oheň teplo, vzduch dech, hvězdy daly oči, slunce tvář, osud jmění, čas věk; ptal se člověk vida, že je na něm všechno vypůjčené: A co bude mé? A oni na to: „La virtud“. Neboť bez té je všechno ničím a ona je vše. „Je duší duše, životem života, korunou dokonalostí a dokonalostí celé bytosti. Středem je štěstí, trůnem cti, rozkoší živobytí, zadostiučiněním svědomí, dechem duše, hostinou schopností, pramenem spokojenosti, zdrojem veselosti.“ Baltazar Gracián

---

⁸ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 11.

nevědomky popsal v této bajce podstatu baroka a poskytuje hluboký průhled do barokního dynamismu⁹.

Už v druhé polovině 16. století vznikla nová kulturo-historická a umělecká epocha, která představovala proud nových názorů, myšlenek a citů, kultury a umění, baroko. Zpočátku se šířilo ve Španělsku, Portugalsku, Itálii a ve Francii, později zasáhlo i zbytek Evropy. Baroko se vytrácí v 18. století¹⁰.

Chronologicky není baroko zcela určitě vymezené. Za počátek této epochy lze obecně považovat třicetiletou válku, která poměrně zřetelně určuje hranice, avšak konec baroka nelze tak jistě vymežit nějakou výraznou historickou událostí. Konec tohoto období připadá na 18. století, kdy bylo nahrazeno osvícenstvím¹¹.

Evropu zachvátila všeobecná hluboká sociální a společenská krize a chaos, jež charakterizovaly barokní období¹². Nepříznivé životní podmínky a tragické dějinné události (např. vzrůstající sociální útlak, kruté náboženské války, vojenský vpád Turků, již zmíněná třicetiletá válka, bída, mor atd.) umocňovaly rozklad životních jistot, což vedlo k pocitům beznaději, zoufalství, pesimismu a k nedůvěře v pozemský život, a tak se platná životní jistota hledala v mystickém, nadpozemském světě. Právě ona životní jistota je pro baroko nejcharakterističtější rysem. Lidé toužili po harmonii a pořádku, však to bylo pro obyčejný lid nedosažitelné jejich vlastními silami, k dosažení bylo třeba nadpřirozených prostředků. Začaly se opět šířit středověké náboženské myšlenky, které představovaly víru v druhý příchod Krista¹³.

Předpokladů ke vzniku a rozvoji nové epochy bylo opravdu mnoho, avšak nemůžeme se domnívat, že vznik baroka doprovázely jen špatné dějinné události. K pochopení celého období je třeba poznat veškeré historické okolnosti, které vedly ke zrodu baroka a zániku renesance.

Jednou z okolností byly zámořské objevy, kdy humanisté objevují svět. Zajímají se o starověk, ožívají antické tradice a poznávají mytologii. Mořeplavci a dobyvatelé prozkoumávají nová místa, budují nové kolonie, ze kterých proudí velké množství zlata,

---

⁹ ČERNÝ, Václav. *Esej o básnickém baroku*. Praha: Orbis, 1937. s. 110.

¹⁰ Tamtéž, s. 11.

¹¹ CHUDOBA, Bohdan, Zdeněk KALISTA, Josef VAŠICA, Jan RACEK a Albert KUTAL. *Baroko*. V Praze: Ústředí katolického studentstva československého, 1934. s. 10.

¹² KOPECKÝ, Milan, ed. *O barokní kultuře: sborník statí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968. s. 15.

¹³ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 12-13.

jež se stává ohromným jměním a základem mezinárodního obchodu. To dalo za vznik modernímu kapitalismu a peněžnictví. Svět se zcela ekonomicky i sociálně mění. Nová ekonomika i politika však otřásly ustálenou jistotou. Renesanční člověk se vášnivě zajímal o neslýchané objevy, což vedlo k myšlenkám o rozmanitosti národů, jejich zvycích, víře a tradicích. Přemýšlel o svých zákonech, morálce a náboženství. Člověk najednou začíná upadat do zmatku a pociťovat jistou skepsi a nedůvěru k dosavadnímu světovému názoru¹⁴. Pocitem jistoty otřásla také věda a astronomie. Renesanční učenci a filozofové se zajímali o přírodní podmínky a kosmický řád. Zcela zvrátili dosavadní poměry vesmíru¹⁵.

Baroko bylo obdobím rozpolcenosti, kontrastů a antitezí, což bylo dalším podstatným rysem této epochy. S tímto souvisely i jiné charakteristické vlastnosti, např. ustavičná změna, pohyb, zápas, nepokoj, dynamismus. Dalšími typickými vlastnostmi barokního umění byly např. emocionálnost, expresivnost, dynamičnost a dramatičnost. Jednota baroka spočívala v antitezích, protikladech, formulujících barokní atmosféru, která byla poznamenána silným vnitřním napětím. Tato napjatá atmosféra, v níž se barokní antizeze umělecky realizovaly, měla za úkol zaujmout, zapůsobit a udivovat, vzrušovat a uchvacovat, dokonce až šokovat, ale také znepokojovat a útočit na lidskou představivost, city a smysly¹⁶.

La Pace (mír), to je odpověď Danteho¹⁷ mnichovi, který se ho ptal, co hledá. Stejně by zněla odpověď barokního člověka. Je to mír, o který prosí slovy *Adveniat regnum Tuum* (*Přijď království Tvé*)¹⁸. Barokní člověk se však zmítal mezi absolutními silami dobra a zla. Překonával světské pokušení, hřích a vlastní slabost, psychické i fyzické útrapy a bídu¹⁹. Smírem Obce boží (*civitatis divinae*) a pozemské obce lidské (*civitatis humanae terrestre*) dochází k opětovnému sjednocení rozpadlého vesmíru, nové harmonii a obnovení jistot. Život má opět pro barokního člověka význam²⁰.

---

¹⁴ ČERNÝ, Václav. *Esej o básnickém baroku*. Praha: Orbis, 1937. s. 15.

¹⁵ Tamtéž, s. 35.

¹⁶ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 12-13.

¹⁷ Dante Alighieri (1265–1321), italský renesanční básník a jazykovědec.

¹⁸ ČERNÝ, Václav, Jarmila SIROTKOVÁ a Alexandr STICH. *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha: Mladá fronta, 1996. s. 91.

¹⁹ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 14.

²⁰ ČERNÝ, Václav, Jarmila SIROTKOVÁ a Alexandr STICH. *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha: Mladá fronta, 1996. s. 91.

Hledání životních jistot, míru a klidu popisuje Komenský ve svém díle *Labyrint světa a ráj srdce*. Hrdina jeho díla našel onen klid a mír v *ráji srdce a hlubině bezpečnosti*. Toto dílo je velkou alegorií zahrnující v sobě protiklady doby a ukazující osobní pocity soudobých lidí. Hlavní hrdina (poutník) se ocitá v bludišti světa. Zde se setkává jen se lží a přetvářkou, marně hledá opravdového člověka. To je symbol evropského lidstva souženého třicetiletou válkou a stupňovaným útlakem. Komenský také viděl jediné východisko v útěku k bohu²¹.

Barokním hrdinou se stal světec, mučedník, vojevůdce či dobyvatel²², který se odvrací od přírody a světa, jak to bylo u renesančního hrdiny, a zaměřuje se na sebe samotného a na své vlastní pocity. Nelze však ihned zapomenout renesanční ideály a úsilí o poznání lidského života, v baroku však dostává jinou formu; poznávanou skutečnost nahrazují znaky a symboly, které představují tajemno a mystiku²³.

Baroko zasáhlo různá odvětví, od malířství, hudby, sochařství, architekturu až po literaturu. Silné napětí založené na protikladech, které již bylo zmíněno, je nejzřetelnější v literatuře, ale také ve výtvarnictví a architektuře. Barokní díla se mohou pyšnit svojí teatrálností, velkolepostí a nádherou²⁴. Za zmínku barokního architektonického „nej“ stojí určitě královský palác Jana III. Sobieského ve Varšavě (Pałac w Wilanowie), Sloup Nejsvětější Trojice v Olomouci, Svatopetrské náměstí v Římě.

Pro barokní poezii je typické hromadění a zesílení poetických výrazových prvků. Jedním z nejčastějších prvků jsou slovníkové výpůjčky z latiny a řečtiny, případně ze starší francouzštiny. Básníci používali neologismy, především latinizmy, které byly nejhojnější převážně ve španělské barokní literatuře. Neobvyklé není ani tvoření a odvozování nových výrazů na základě již existujících slov²⁵. Změny nastaly také v syntaxi. Barokní básníci se velmi snažili přiblížit latině, a to jak ve slovníkových výpůjčkách, tak i ve větné konstrukci. Básník touží po uhlazenosti a velkoleposti svých veršů. Snaží se o pestrou členitost, která je však spíše nesrozumitelná (několikanásobný předmět stojící v čele věty před přísudkem i podmětem, podmět naopak až na jejím konci, odtržené přívlastky od substantiv či

---

²¹ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 113.

²² MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 13.

²³ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 113.

²⁴ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 14.

²⁵ ČERNÝ, Václav. *Esej o básnickém baroku*. Praha: Orbis, 1937. s. 114.

vynechání členu). V poezii se obvykle objevuje mytologický (antický či biblický) prvek, který se v básni uplatňuje narážkou, metaforou, personifikací nebo perifrází²⁶. To však nejsou prvky výhradně barokní, pouze je pro barokní poezii příznačné jejich nadměrné hromadění, čímž se snažili odlišit řeč básnickou od sdělovací²⁷.

1.3. Baroko v Evropě

Počátky barokní tvorby můžeme pozorovat již u pozdně renesančního italského básníka Torquata Tassa (1544–1595). Jeho život i díla jsou charakterizovány rozparem renesančních a barokních hodnot. Tasso byl dvorským básníkem italských knížat, který ve svém rozsáhlém epickém díle *Osvobozený Jeruzalém* (1575–1581) popisuje spor mezi umělcem a příslušníkem církve, mezi postavením na dvoře knížecího příznivce a postojem svobodného umělce. Hlavní tematikou této skladby jsou křížové výpravy proti nevěřícím. Tasso vychází z renesančního základu děje, avšak smysl skladby přejímá barokní prvky. Autor již nepopisuje hrdinovo dobývání světa, ale boj proti rozvratným silám v člověku a napětí mezi pokušením světa a vnitřní povinností²⁸.

Italská barokní literatura byla charakteristická svou vybroušenou a afektovanou poezií, která se nesla v duchu manýrismu (Giambattista Marino). Také se zde setkáváme s poezií politickou (Fulvio Testi), líbeznou (Francesco Redi) a satirickou (Salvatore Rosa). Na prvním místě byla samozřejmě poezie, ale nechyběla zde ani tvorba dramatická. Mezi významné představitele patří Frederico Della Valle (tragédie) a Buonarroti il Giovane (komedie). V italské barokní tvorbě se objevuje také pohádková próza. Významným představitelem je Giambattista Basile (1575–1632), který je autorem první evropské sbírky lidových pohádek *Pentameron aneb Pohádka pohádek*. Deset starých žen vypráví po dobu pěti dnů pohádky otrokyni vydávající se za princeznu. Když se její podvod prozradí, otrokyně je potrestána a skutečná princezna se vdá za krále. Pohádky se vyznačují ironickým nadhledem, mícháním fantastického světa s realitou a mravním ponaučením²⁹.

---

²⁶ ČERNÝ, Václav. *Esej o básnickém baroku*. Praha: Orbis, 1937. s. 117-118.

²⁷ Tamtéž, s. 125.

²⁸ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 114.

²⁹ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 31.

Baroko bylo ve Španělsku obdobím tzv. *zlatého věku*. Prosazuje se zde náboženská poezie (Juan de la Cruz – Jan z Kříže) i náboženská próza (Ignatio de Loyola, Teresa de Jesús). Velice rozmanité jsou v tomto období dramatické žánry³⁰. Hlavním představitelem barokního španělského dramatu je Pedro Calderón de la Barca (1600–1681). Rovněž jako Tasso je považován za předchůdce baroka, avšak jeho dramata jsou po stránce formální výstavby a stylistických protikladů (např. hyperboly, antiteze) již zcela barokní. Jeho díla jsou založena na náboženství a tragédii cti. Z jeho nejznámějších děl můžeme uvést *Lékař své cti*, ve němž se setkáváme s žárlivým mužem, který nechává lékařem zavraždit svou manželku kvůli podezření z nevěry, a *Nejněstvěrnější žárlivost*, dílo vyprávějící o vraždě ženy vlastním manželem, aby se po jeho smrti neprovdala za jiného. To jsou dramata o zotročení žen ve feudální době. Nejvíce ohlasů však získala jeho tragédie o mstě za porušenou čest *Soudce zalamejský* (1643)³¹. Dílo vypráví o vesnickém soudci Pedru Crespovi, který odsoudí na smrt vojenského kapitána Dona Alvara, svůdníka své dcery Izabely, jelikož odmítne odčinit urážku na cti své dcery a vzít si ji za ženu. V této tragédii můžeme spatřit barokní prvky, např. smysl pro čest a osobní důstojnost jednoduchého člověka³².

Mimo již zmíněné se ve španělské barokní literatuře pěstovala také aristokratická, učenecká a stylisticky rafinovaná poezie³³. Typickým představitelem je Luis Góngora y Argote (1561–1627), podle které se označuje směr barokní poezie, *gongorismus*. Jeho poezie je charakteristická nadmírou metafor, čímž se stává často až nesrozumitelnou³⁴.

Ani próza nezůstává v pozadí. Ve španělské tvorbě se prosazuje pikareskní román. Jedná se o žánr, ve kterém se popisují dobrodružství *picara* (ničemníka, šibala, podvodníka), který se protlouká životem pomocí lží a intrik. Mezi nejdůležitější představitele patří jistě Mateo Alemán (1547–okolo 1617) s jeho románem *Dobrodružný*

---

³⁰ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 30.

³¹ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 115.

³² MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 31.

³³ Tamtéž, s. 30.

³⁴ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 116.

život Guzmána z Alfarache a Francisco Gómez de Quevedo y Villegas (1580–1645), *Život rošťáka*³⁵.

Ve Francii se barokní literatura prosadila koncem 16. století, avšak brzy byla nahrazena klasicismem, který trval téměř dvě století (30. léta 17. stoleté až konec 19. století). Dříve barokní autoři se později přiklonili ke tvorbě klasické, např. dramatik Pierre Corneille, který napsal tragédie *Médea* a *Cid*, Jean Racine či Jean Baptiste Poquelin Molière a další. Během tohoto krátkého trvání baroka vzkvétá ve Francii politická, satirická a převážně milostná poezie, kterou představovali básníci Théodore Agrippa d' Aubigné, Jean Bertaut či François de Rotrou. Mimo poezie byl oblíbený také satirický a milostný román (*Madeleine de Scudéry*) a komedie (*Paul Scarron*)³⁶.

V anglické barokní tvorbě je třeba zmínit nejvýznamnějšího básníka Johna Milтона (1608–1674), který ve svém epickém náboženském díle *Ztracený ráj* (1667) zdůrazňuje důležitost svobodného rozhodování proti zásahům osudu a boží vůle³⁷. Básník v díle zobrazuje ideály soudobého člověka a společnosti, např. idea mravnosti, krásy a velikosti člověka. V anglické literatuře se také rozvinula mystická (John Donne) a satirická poezie (Samuel Butler) i alegorický román (John Bunyan)³⁸.

Německá barokní tvorba se orientovala převážně na vlasteneckou, protiválečnou prózu i poezii. Prózu nejvýrazněji charakterizuje a představuje Hans Jakob Christoph Grimmelshausen (asi 1621–1676). Jeho dílo *Dobrodružství Simplicia Simplicissima* (Nejprostší Prostduchý) popisuje osudy hlavního hrdiny, naivního prostáčka, který je unesen vojáky a prožívá různá dobrodružství, na nichž je zobrazena krutost a zvrácenost třicetileté války. Autor tímto dílem kritizuje soudobou sociální situaci a společnost³⁹.

---

³⁵ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 31.

³⁶ Tamtéž, s. 31.

³⁷ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 116.

³⁸ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 33.

³⁹ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 116.

1.4. Baroko v Česku

Oproti baroku v západní a jižní Evropě, se české odlišuje velmi znatelně, spojitostí s protireformací. České baroko se vyznačuje výhradně náboženským a etickým charakterem, kdežto ostatní evropské (tj. románské) státy zakládají svá díla na estetice. Barokní český člověk touží hlavně po jednotě⁴⁰. A tak zcela jezuitská kultura dala nábožensky sjednocovací základ na rozdíl od románských zemí, kde se jezuité snažili spíše jen o prohloubení náboženského života samotných katolíků⁴¹.

Barokní epocha se v českých zemích řadí do první poloviny 17. století až do poloviny 18. století. Za počátek tohoto období lze obecně považovat bitvu na Bílé Hoře (1620), ve které bylo potlačeno české protihabsburské stavovské povstání⁴². Po tomto neúspěchu Habsburci upevňovali v Čechách absolutní monarchii, protireformaci a feudální pořádek. Ti, co se nechtěli podřídit habsburským nařízením, nekatolíci a iniciátoři povstání, byli nuceni odejít do exilu. To zapříčinilo odchod vzdělanců, kteří formovali českou kulturu a literaturu⁴³.

Česká literatura se v tomto období vyvíjí docela nepříznivě kvůli odchodu české inteligence do ciziny, germanizaci jazyka, šlechty i měšťanstva, vykořisťování domácích tradic, přísné cenzuře jezuitského řádu v literatuře i úřadech, který ovládal a kontroloval celou slovesnou produkci, a upřednostňování náboženských literárních žánrů⁴⁴. Pro českou barokní literaturu je charakteristické jednostranné zaměření, úvahy o smrti a posmrtném životě, motivy posledního soudu, pekla, nebeského ráje a očistce, pocit marnosti, obliba kontrastů⁴⁵. Hrdinou literárních děl se stává opět světec, jak to bylo již ve středověku. V duchovní tvorbě jsou časté agitační spisy, životopisy svatých, postily, kázání a náboženská rozjímání. Běžné jsou také legendy o českých světcích a náboženská lyrika bohatá na slovní zásobu a umělecky náročná⁴⁶. Český psaná literatura je v ústraní oproti

---

⁴⁰ BITNAR, Vilém. *Postavy a problémy českého baroku literárního: informační studie*. Praha: Cyrilometodějské nakladatelství G. Francla, 1939. s. 9.

⁴¹ Tamtéž, s. 11.

⁴² KOPECKÝ, Milan, ed. *O barokní kultuře: sborník statí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968. s. 18.

⁴³ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 43.

⁴⁴ Tamtéž, s. 43.

⁴⁵ BITNAR, Vilém. *O podstatě českého literárního baroku*. Praha: Vyšehrad, 1940. s. 12.

⁴⁶ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 119.

rozrůstající se literatuře latinské. Čeština se zachovala v lidové tvorbě a náboženských žánrech. Z literární tvorby se vytrácí náročnější a odborná díla⁴⁷.

Jedním z nejvýznamnějších představitelů české duchovní poezie je zcela jistě nadaný jezuitský básník, profesor rétoriky a poetiky, Bedřich Bridel (1619–1680). Do české literatury přispěl s mnoha překlady z latiny. Za jedno z jeho nejzdařilejších děl lze považovat sbírku nábožensky rozjímavé lyriky *Co Bůh? Člověk?* (1658)⁴⁸. Dalším významným latinistou, pravděpodobně největším z nich, je jezuita Bohuslav Balbín (1621–1688), představující učenou prozaickou tvorbu. Nauková literatura byla psána pouze latinsky, však v Čechách měla obvykle výbojné katolické zaměření. Balbín se věnoval studiu české minulosti. Uvědomoval si špatnou politickou situaci země a obával se, jako jiní, úpadku národního cítění i rychle postupující germanizace, kvůli čemuž napsal latinské pojednání *Dissertatio apologetica pro lingua Slavica, praecipue Bohemica*, tj. *Rozprava na obranu jazyka slovanského, zvláště českého* (1672). V této apologii Balbín obhájí právo národa na vlastní jazyk. Zároveň ostře kritizuje šlechtu, která se germanizuje a odsuzuje vytlačování českého jazyka ze škol, z úřadů i kostelů vídeňským dvorem. Balbín se stal vzorem i pro jiné autory. Jeho žák, kněz Tomáš Pěšina z Čechorodu (1629–1680) píšící latinsky i česky pokračoval ve vlastivědné práci. Byl uvědomělým vlastencem, zajímal se o historii svého kraje, Moravy, o čemž napsal dílo *Prodromus Moravographiae*, tj. *Předchůdce Moravopisu* (1663)⁴⁹.

S literaturou souviselo také zrození barokní hudby. Domnívali se, že za pomoci zvuku budou schopni zesílit duševní nálady lidu. Za pomoci spojení s literárními texty duchovních písní dosahovala hudba těch cílů, které určovala barokní jezuitská estetika. Jedním z nejznámějších barokních hudebníků byl Adam Michna z Otradovic (asi 1600–1676)⁵⁰. Tohoto náboženského lyrika zasáhl již vliv rokoka, převážně španělského a italského. Mimo něj také nesmíme zapomenout na Václava Jana Rosu (asi 1621–1689), pražského právníka a autora milostné lyriky s typickými příznaky barokního směšování pastýřské idyly a antické mytologie⁵¹.

---

⁴⁷ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 43.

⁴⁸ VAŠICA, Josef. *České literární baroko: příspěvky k jeho studiu*. 2. vyd. Praha: Atlantis, 1995. s. 25.

⁴⁹ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 119.

⁵⁰ BITNAR, Vilém. *O podstatě českého literárního baroku*. Praha: Vyšehrad, 1940. s. 29-30.

⁵¹ MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. s. 119.

1.5. Baroko v Polsku

Polské baroko představuje období 17. století. Pozvolna začíná již koncem 16. století a doznívá začátkem 18. století. Toto období navazuje na úspěšnou předchozí epochu polského humanismu a vládu Stefana Báthoryho (1576–1586), panovníka vybraného sejmem, který disciplinoval zemi, pozvedl prestiž a moc státu a zaznamenal pro Polsko mnoho úspěchů⁵². Jedním z nich byla zdařilá válka s Ruskem o území Livonska v letech 1579 až 1582. Kromě získání tohoto území dobyl také Polocko a uzavřel mír s Ruskem. Polská armáda se za jeho vlády těšila z velkých úspěchů. Mimo vojenské sféry se také postaral o založení Vilniuské akademie roku 1578, druhé univerzity v Polsko-litevské unii. Závěr této epochy v Polsku lze datovat vládou Augusta II. (1697–1733), který zemi doslova zruinoval. S koncem jeho vlády i života se Polsko ocitá na pokraji rozpadu. Za poslední úspěch Polska v 17. století se považuje rok 1698, vítězství Potockého nad Turky u Podhajců (západní Ukrajina). Toto vítězství je významné nejen pro Polsko, ale i pro celou Evropu, jelikož poprvé Turecko rezignuje a končí veškeré války mírem roku 1699 v Karlovcích⁵³.

Předchozí století, tedy 16. století, nazývané tzv. *zlatým věkem* představuje pro Polsko období rozkvětu kultury a literatury. Toto století bylo pro rozvoj literatury velice příznivé. Významnou se v této době stala také literatura s politickým zaměřením, jelikož se v této době střetávaly různé pohledy a názory⁵⁴. To můžeme shledat také v následujícím století, jelikož se politická situace v Polsku mění, k vládě se dostává šlechta. Kromě toho má také důležitý vliv na polskou situaci nástup Vasů na trůn roku 1587, krvavé války na východě s Turky a Tatary, ze severu pronikajícími Švédy, na jihu válka s Rakoczym, vnitřní rozbroje, domácí válka, vzpoura Zebrzydowského, povstání kozáků vedené Bohdanem Chmelnyckým i fiasko u Cecory⁵⁵. To mělo za výsledek šlechtickou republiku v čele s králem, stát bez vojka a financí, obklopený ze všech stran silnými nepřáteli. Tak přetrvalo Polsko počátek 17. století, dříve imponující celé východní Evropě, rozpínající se na území dnešní Ukrajiny a porážející turecká vojska⁵⁶.

---

⁵² ČERNÝ, Václav, Jarmila SIROTKOVÁ a Alexandr STICH. *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha: Mladá fronta, 1996. s. 251.

⁵³ DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Přeložil Miroslava VALENTOVÁ, přeložil Aleš VALENTA. Praha: Prostor, 2003. s. 280.

⁵⁴ BIENIEWSKI, Sławomir. *Historia literatury polskiej w zarysie*. Poznań: Poznańska Spółka Wydawnicza, 1948. s. 22.

⁵⁵ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. s. 97.

⁵⁶ BRÜCKNER, Aleksander. *Dějiny literatury polské*. Přeložil Bořivoj PRUSÍK. Praha: Nakladatel Jan Laichter, 1905. s. 85.

Koncem 16. století se v kultuře projevují první znaky společenského úpadku, čímž nastává obrat v polské literatuře, mění se její charakter. V literatuře se setkáváme s pocity únavy ze života, útiskem poddaných. Literatura se stává čím dál více šlechtickou. Na počátku 17. století se objevují ještě významní měšťanští spisovatelé, kteří se ideologicky i společensky blíží ke šlechtě, avšak během pár desítek let neurození autoři zcela vymizeli. Tím se mění i tematika děl. Idylu klidného, vyrovnaného života na venkově, soulad s přírodou a rodinnou spokojenost střídá tematika válečná. Zde se objevují prvky realismu, jelikož autoři ve svých dílech líčí válečné bitvy, kterých se přímo účastnili nebo je pozorovali zpozzdálí. Avšak kromě realistických válečných prvků spisovatelé do svých děl zařazují prvky iracionální a mystické, víru v zázraky a tajemná znamení, jelikož se snaží čtenáře pobavit smyšlenými příběhy, které je převedou do vysněného světa snů. Sny se stávají únikem před ponurým válečným životem obyvatelů celého Polska⁵⁷.

V Polsku se projevoval zájem o duchovní i literární život jiných evropských zemí. Jedním z projevů tohoto zájmu byly krátkodobé cesty mládeže a s nimi spojená studia v nejvýznamnějších zahraničních akademiích. Své syny posílali do zahraničí nejvíce magnáti, měšťané a zámožnější šlechta. V první polovině 17. století se velmi obohatily vztahy polské kultury a literatury k Evropě. Západním směrem se neustále prodlužovala cesta *iter Romanum* (polsko-italská cesta), která se zakládala na církevních a politických vztazích s Římem a na vědeckých vztazích s univerzitami v Padově a Bologni. Této cesty se početně zúčastňovali polští studenti i spisovatelé, kteří navštěvovali duchovní střediska v Německu, Belgii, Nizozemsku, Anglii i ve Francii. Jednalo se o oboustranné zájmy. Evropané z uvedených zemí měli zájem i o polskou kulturu a o pomoc polských mecenášů, které hojně využívali. Právě mecenášství mělo v literárním životě Polska významnou úlohu. Postupně však jeho význam upadal⁵⁸.

Za mezník svého literárního vývoje Poláci pokládají překlad Tassova díla *Osvobozený Jeruzalém* (*Goffred albo Jeruzalem wyzwolona*), přeložené Piotrem Kochanowským roku 1618. Domnívají se, že se jedná o zcela nejlepší překlad, kterého se toto dílo vůbec kdy

---

⁵⁷ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. s. 98-99. KREJČÍ, Karel. *Úvod do dějin a kultury Polska*. 2. přeprac. vyd. Editor Otakar BARTOŠ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, s. 61.

⁵⁸ WILKOŃ, Aleksander. *Historia literatury polskiej w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. s. 94.

dočkalo do cizího jazyka⁵⁹. Současně Kochanowski připravoval překlad Ariostova díla *Zuřivý Roland (Orland szalony)*, které však zůstalo pouze v rukopise. Piotr Kochanowski (1566–1620) byl synovcem slavného renesančního básníka Jana Kochanowského. Během svých dlouhodobých pobytů v Itálii se seznámil s vlašskou kulturou, což mu pomohlo v překladech těchto dvou významných děl⁶⁰.

Nejvýznamnějšími polskými barokními spisovateli zcela jistě jsou Wacław Potocki, Jan Andrzej Morsztyn či Jan Chryzostom Pasek. Básník Wacław Potocki (1621–1696) psal drobné básně, které se vyznačují bohatstvím a rozmanitostí jazykových prostředků. K jeho nejznámějším dílům patří *Wojna Chocimska* (1650) a básnická sbírka *Ogród fraszek* (1672–1673), která obsahuje frašky, anekdoty, polemické i satirické verše, které poskytují obraz života polské šlechty, jelikož autor v nich zveršoval reálné příběhy z vlastního života nebo z rozmluv s přáteli⁶¹. Básník a překladatel Jan Andrzej Morsztyn (1621–1693) je známý především díky dvorské poezii, především milostné lyrice. Jeho tvorba měla za cíl pobavit vznešenou společnost. Morsztynova poezie odráží typické barokní rysy, jako jsou nahromaděné básnické figury, metafory, přirovnání, kontrasty a antiteze. Děj jeho sonetů se dramaticky stupňoval a vyústil závěrečnou pointou. Nejznámějšími díly jsou *Kanikula albo psia gwiazda* (1647) a *Lutnia* (1661). Mimo toho se Morsztyn také zabýval překlady, které jsou na vysoké úrovni. Přeložil komedii T. Tassa *Amintas* a tragédii P. Corneilla *Cid*⁶². Jan Chryzostom Pasek (asi 1636–1701) se zviditelnil díky svému dílu *Pamiętniki*. Autor v tomto díle plném konkrétních faktů a zajímavých příběhů vylíčil pestře a zábavně své válečné zážitky i soukromý a veřejný život doby. Toto dílo poprvé vyšlo v tištěné formě roku 1836 a ihned uchvátilo čtenáře a stalo se vzorem pro řadu děl jiných autorů⁶³.

V této době vzrostl také význam divadla. Vznikaly nové kulturní instituce, jako jsou školy (školní divadla) i jezuitská kolegia. Zde divadlo chápali nejen jako didaktickou pomůcku ale také jako místo formování modelu osobnosti. Pod silným zahraničním vlivem

---

⁵⁹ ČERNÝ, Václav, Jarmila SIROTKOVÁ a Alexandr STICH. *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha: Mladá fronta, 1996. s. 252.

⁶⁰ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. s. 100.

⁶¹ JURÍČEK, Ján. *Malá encyklopédia spisovateľov sveta*. Bratislava: Obzor, 1978. s. 445.

⁶² ŠTĚPÁN, Ludvík. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 338.

⁶³ Tamtéž, s. 377.

se rozvíjí také dvorské divadlo, které bylo o dost svobodnější, avšak mělo menší pole působnosti⁶⁴.

2. Latina v polské literatuře

Latina byla po několik staletí důležitým jazykem polské elity – jazykem církve a vědy, mezinárodních styků, politiky a diplomacie, práva a úřadů. Byla základním jazykem vzdělání na středních a vysokých školách i jazykem polské šlechty, což ji odlišovalo od jiných států⁶⁵. Byla pokládána za „druhý národní jazyk“⁶⁶. Z toho vyplývá, že latina byla univerzálním nástrojem komunikace vzdělanců, kteří psali a četli latinské literární texty. Díky vládě Stefana Báthoryho, který neznal polský jazyk a se svými poddanými mluvil latinsky, se latina rozšířila i mezi měšťany⁶⁷.

V latinském jazyku se v Polsku tvoří již od středověku. Středověká literatura se pojila s křesťanskou tematikou⁶⁸. První díla se objevují již v 11. století. Z počátku se jednalo převážně o epigrafy⁶⁹. Významným žánrem se ve středověku stala také náboženská lyrika, později příležitostná, didaktická a historická poezie, i veršované náboženské polemiky. V následujících stoletích se v literatuře objevují latinsky psaná náboženská a panegyrická díla, satirická a politická, epické popisy válek a historických bitev, ale tvoří se také intimní básně obohacené autobiografickými motivy, vzpomínkami na místa i lidi, a tvoří se také poezie milostná a filozofická⁷⁰. Z toho vyplývá, že je velký rozdíl mezi novolatinským středověkem a novolatinskou renesancí a barokem. Jak jsem již zmínila, středověká tvorba psaná latinsky má výhradně náboženský charakter, avšak na přelomu 15. století se již pojí

---

⁶⁴ WILKOŃ, Aleksander. *Historia literatury polskiej w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. s. 97.

⁶⁵ Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. *Poezja w języku łacińskim w dawnej Polsce* [online]. Poslední změna 13.07.2015 22:48 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.olijp.pl/?q=node/4324>

⁶⁶ WILKOŃ, Aleksander. *Historia literatury polskiej w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. s. 96.

⁶⁷ KADŁUBEK, Zbigniew, Tadeusz SŁAWEK, red. *Civitas mentis. Tom I.* [online]. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. s. 110-114. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.sbc.org.pl/Content/83958/09.pdf>

⁶⁸ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 262.

⁶⁹ WŁODARSKI, Maciej. *Średniowieczna poezja łacińska w Polsce*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2007. s. 6.

⁷⁰ Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. *Poezja w języku łacińskim w dawnej Polsce* [online]. Poslední změna 13.07.2015 22:48 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.olijp.pl/?q=node/4324>

s novými kulturními proudy, bez ohledu na to, zda porušuje světskou tematiku či náboženskou problematiku⁷¹.

Latina byla jazykem krásné literatury. Díky její znalosti bylo možné čerpat z antických vzorů Vergilia, Horatia či Ovidia i ze staré řecké literatury, která byla známá především prostřednictvím latinských autorů napodobujících řecké vzory. Kromě toho spisovatelé hledali inspiraci také v Žalmech či v jiných poetických knihách Starého zákona, Evangeliích i v dalších knihách Nového zákona. Ty jsou sice od 16. století obecně známé v polských překladech, avšak v církvi i ve školství byly čteny převážně v latinské verzi sv. Jeronýma (*Vulgata*). Latina umožňovala tvořit literární díla o univerzálním charakteru, která jsou psána a čtena v jazyku, kterému rozumí celá Evropa⁷².

Literatura v Polsku byla psána v obou jazycích, v polském i latinském. V 16. století se objevují autoři, kteří tvoří svá díla v obou jazycích, ale také autoři píšící výhradně latinsky nebo polsky. Belgický polonista a klasický filolog Claude Backvis hodnotí roli latiny v písemnictví 16. století: „(...) jedynie łacina odpowiednia była dla nowych myśli, dla nowych doświadczeń, dla nowych dążeń artystycznych, gdyż tylko ona dostarczała bezpośrednio środków słownikowych, składniowych, metrycznych, miała cechy obfitości, precyzji, wspaniałości, grę aluzji poszerzających i ostrych, na których opierała się nowa sztuka pisania - podczas gdy język polski pozostawał dotąd domeną duchowego świata średniowiecza, osiągnął dotychczas jedynie częściową ekspresję i obecnie, zbyt późno, zaczął wchodzić w okres rozwoju, jeszcze zbyt nieśmiałego”⁷³. Claude Backvis také popisuje latinsky i polsky psanou tvorbu ve svém studiu zaměřeném na básníka polského humanismu Andrzeje Krzyckého: „(...) trzeba więc wyraźnie podkreślić: nie ma nic fałszywszego, nic bardziej szkolnego niż zwyczaj zapożyczony od francuskich i angielskich historyków literatury, zwyczaj poświęcania całego zainteresowania, wiedzy, pomysłowości cięż kim zlepkiem literatury tego okresu, pisanej po polsku, prawie pogardliwego natomiast odrzucania rzekomo sztucznej literatury pisanej po łacinie. Właśnie w języku łacińskim, języku krasnym – jak by się powiedziało w polszczyźnie

---

⁷¹ KADŁUBEK, Zbigniew, Tadeusz SŁAWEK, red. *Civitas mentis. Tom I.* [online]. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. s. 112. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.sbc.org.pl/Content/83958/09.pdf>

⁷² Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. *Poezja w języku łacińskim w dawnej Polsce* [online]. Poslední změna 13.07.2015 22:48 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.olijp.pl/?q=node/4324>

⁷³ KADŁUBEK, Zbigniew, Tadeusz SŁAWEK, red. *Civitas mentis. Tom I.* [online]. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. s. 111. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.sbc.org.pl/Content/83958/09.pdf>

szesnastowiecznej – tętniącym życiem, poeci tego pokolenia wyrazili swe uczucia, swą wrażliwość, koncepcję świata. Wszystko, co osobliwe i nowe dla każdego z nich, jeszcze dzisiaj trafia do naszych serc i odkrywamy to, co najoryginalniejszego i najbardziej nieoczekiwanego stworzyła kultura polska tego okresu. Natomiast teksty polskie, z bardzo nielicznymi wyjątkami, dostarczają nam tylko rzeczy już słyszanych gdzie indziej, nie w Polsce (...)⁷⁴. Mimo Backvise se této tematice věnoval také polský historik Wiktor Weintraub zabývající se polskou literaturou, který podotkl: „(...) twórczość łacińska jest różna od polskiej stylem, zakresem tematycznym, a także, co najciekawsze, rozłożeniem akcentów ideologicznych”⁷⁵.

Latina zůstává do poloviny 16. století základním prostředkem básnického vyjádření. V 17. a 18. století byla latina stále nejdůležitějším prostředkem pro některé autory, jak popsat své vlastní zážitky a pocity. Vznikají básně, které dokazují oblibu v politické angažovanosti, i básně zaměřené na přátelství. Také v 19. století se můžeme setkat s autory, kteří píší některá svá díla latinsky (Adam Mickiewicz)⁷⁶.

V 17. století se latina udržovala v panegyricích, jelikož dávala příležitostným básním uhlazenější a ozdobnější tvary. Jedním z nejnplodnějších panegyriků této doby byl Stanisław Józef Biezanowski (1628–1693), který napsal většinu svých děl v latině. Mimo tohoto, se latina do konce baroka zachovávala také v rytířské epice⁷⁷. Nicméně od 17. století píše latinsky čím dál méně spisovatelů. Novolatinská tvorba však zůstávala stále atraktivní, a proto se dřívější i současní novolatinští spisovatelé stali předlohou pro vytvoření nových děl. Mezi tyto autory patřili např. Jan Kochanowski, Sebastian Fabian Klonowic, Szymon Szymonowic, Maciej Kazimierz Sarbiewski, Stanisław Herakliusz Lubomirski, a později také básníci italské Arcadie (literární akademie v Římě). V druhé polovině 18. století začala znalost latiny postupně upadat. Poslední latinsko-polští básníci se rozhodli přeložit nejlepší polskou poezii ze 16. až 18. století na „jazyk Horatiův“. Domnívali se, že tímto činem skládají hold těmto dílům i jejich autorům, protože latina pro ně stále představovala vytříbený jazyk⁷⁸.

---

⁷⁴ KADŁUBEK, Zbigniew, Tadeusz SŁAWEK, red. *Civitas mentis. Tom I.* [online]. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. s. 110. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.sbc.org.pl/Content/83958/09.pdf>

⁷⁵ Tamtéž, s. 115.

⁷⁶ Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. *Poezja w języku łacińskim w dawnej Polsce* [online]. Poslední změna 13.07.2015 22:48 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.olijp.pl/?q=node/4324>

⁷⁷ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 262.

⁷⁸ Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. *Poezja w języku łacińskim w dawnej Polsce* [online]. Poslední změna 13.07.2015 22:48 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.olijp.pl/?q=node/4324>

3. Biografie

Vrcholu v latinsky psané barokní literatuře dosáhl profesor Vilniuské univerzity Maciej Kazimierz Sarbiewski. Jedná o nejslavnějšího polského barokního básníka píšícího latinsky, který získal uznání nejen ve své rodné zemi, ale dokonce v celé Evropě. Byl natolik oblíbeným básníkem v Evropě, že se jeho sbírka básní *Lyricorum libri tres* (1625) během 17.–18. století objevila ve více než 60 vydáních⁷⁹. K jednomu z nich dokonce namaloval titulní stránku slavný barokní vlámský malíř Peter Paul Rubens⁸⁰.

Maciej Kazimierz Sarbiewski se narodil 24. února 1595 v Sarbiewie v okrese Płońsk v Mazovském vojvodství. Pocházel ze šlechtické rodiny. Jeho otec Mateusz Sarbiewski i bratr Stanisław Sarbiewski byli mazovskými vojvody. Jeho bratr byl také významným a vysoce postaveným politikem a statečným velitelem, který pronásledoval Chmelnického a vedl tažení do Moskvy i do Švédska. Maciej Kazimierz Sarbiewski svému bratru v díle *Lyricorum libri II. věnoval báseň Ad Stanisl. Sarbiewski, fratrem, equ. Pol. (Do swojego Brata Stanisława Sarbiewskiego)*⁸¹.

Si transacta retro saecula respicis,
Si ventura vides: tristibus omnium
Incumbunt tumulis nigra silentia, et
Altae oblivio gloriae.
Frustra belligerum carmine suscitās,
Sarbievi, Sarabetem, et sibi conscios
Manes esse vetas, qui bene barbaro
Pridem in pulvere dormiunt. (...) ⁸²

V této básni Sarbiewski popisuje vojenskou kariéru svého bratra. Pro srovnání zde uvádím i polský úryvek, který je však přeložen v jiném metrum. Oproti latinskému originálu, kde se sloka skládá ze tří 12 slabičných veršů a jednoho 8 slabičného, si polská

---

⁷⁹ ŠTĚPÁN, Ludvík. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 425-426.

⁸⁰ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. s. 106.

⁸¹ KRASICKI, Ignacy. *Dzieła, Tom III.* [online]. Warszawa: Nakład i druk N. Glucksberga, 1829. s. 157. [cit. 2017-03-27] Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=uzpdAAAACAAJ&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

⁸² SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 40-41. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

verze po celou dobu zachovává 13 slabičný verš. Při čtení latinské básně se laikům může zdát, že některé verše mají více slabik, avšak u některých slov v latině dochází k elizi, což způsobí, že je napsáno více slabik, než kolik se jich přečte.

Jeżeli przeszłe wieki przypominasz sobie,
Jeżeli wspomniesz przyszłość, westchniesz od boleści
Wszędzie sen i milczenie, wszyscy leżą w grobie,
Ani śladu dawniejszej rodowitej cześci.
Próżno wołasz pieśniami twoich towarzyszy,
Sarbiewski! pieśń nie złączy kiedy śmierć rozdzieli,
Bracia twoi po mieczu, w grobowej zaciszy
Skloniwszy twarz rycerską na twardo posnęli. (...) ⁸³

3.1. Studium

Sarbiewski byl vychován v jezuitských školách. Své studium započal v roce 1607 v jezuitském kolegiu v Pułtusku. V roce 1612 vstoupil do jezuitského řádu a dva roky strávil v noviciátu v kostele sv. Ignáce ve Vilniusu, kde se připravoval na složení řeholního slibu. Poté studoval filozofii v jezuitském kolegiu v Braniewu a na Vilniuské univerzitě. Na základě povinností *ratio studiorum* v letech 1617–1618 vyučoval poetiku v litevském kolegiu v Krozách (na Žmudi) a v letech 1618–1620 rétoriku v kolegiu v Połocku, kde poprvé předčítal svůj traktát *De acuto et arguto (O poincie i dowcipie)*⁸⁴.

V následujících dvou letech (1620–1622) Sarbiewski studoval také teologii na univerzitě ve Vilniusu, kde zdokonalil své znalosti latiny v oblasti básnického umění. V druhém ročníku teologie byl poslán na studia do Říma. Tento tříletý pobyt ve městě nazývaném „caput mundi“ či „Roma Aeterna“ („hlavní město světa“ nebo „Věčné Město“)

---

⁸³ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zyguntowskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 83.

[cit. 2017-03-27]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

⁸⁴ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury.* Praha: Československý spisovatel, 1953. s 106. SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 18 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

měl zásadní roli v rozvoji osobnosti Sarbiewského. V Římě se zabývá nejen teologickým studiem, ale také poznává město samotné a navazuje kontakty s intelektuální vrstvou obyvatelstva⁸⁵.

Po návratu do Polska se Sarbiewski zaměřil na výklad rétoriky v jezuitském kolegiu v Polocku. Později se vrátil do Vilnius, kde na zdejší univerzitě získal doktorát z teologie a filozofie. Po ukončení studií Sarbiewski nadále zůstává na Vilniuské univerzitě, kde působil v letech 1627–1628 jako profesor rétoriky, v letech 1628–1631 profesor filozofie a do roku 1635 profesor teologie. Zde kromě funkce přednášejícího vykonával také administrativní povinnosti, byl poradcem rektora a rovněž děkanem Filozofické a Teologické fakulty⁸⁶.

V roce 1635 odjel do Varšavy, kde působil jako dvorní kazatel a zpovědník krále Vladislava IV. Vasy. Povinnosti spojené s touto prací ho velmi unavovaly. Toužil se věnovat spíše poezii a literární teorii nežli kázání. Tuto funkci zastával pět let a krátce před svou smrtí byl propuštěn. Sarbiewski umřel ve Varšavě 2. dubna 1640 na následky smrtelné choroby⁸⁷.

---

⁸⁵ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 250-251.

⁸⁶ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 252. SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 18 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

⁸⁷ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 252.

4. Tvorba

Tvorbu Macieje Kazimierza Sarbiewského můžeme rozdělit na čtyři období, které odpovídají konkrétním etapám jeho života. Každé období se charakterizuje jistou problematikou a změnami v jeho básnické tvorbě. První z nich spadá do období studia v jezuitských kolegiích a je ohraničené odjezdem do Říma. Druhé období jeho tvorby se vyznačuje studijním pobytem v Římě a třetí období návratem Sarbiewského z „Věčného Města“⁸⁸. Uvádím také čtvrté období, které je časově vymezeno životem na královském dvoře a končí jeho smrtí.

4.1. Počátky tvorby

Jak jsem již zmínila, první období tvorby Sarbiewského je spojené s jeho studiem v jezuitských kolegiích v Krozách a v Polocku. Sarbiewski psal svá díla výhradně latinsky. Jelikož se jedná o významného polského básníka, budu názvy jeho děl, případně také ukázky, uvádět i v polském překladu.

V této době napsal dílo *Gratulatio Stanislaeo Kiszka, Episcopo Samogitiae, occasione primi in metropolim suae dioecesis adventus (Pozdrowienia Stanisławowi Kiszce, biskupowi Żmudzkiemu, po raz pierwszy przybywającemu do stolicy swego biskupstwa)*, které bylo vydáno v roce 1618. V následujícím roce vydal rozsáhlý útvar *Obsequium gratitudinis illustrissimo domino Joanni Carolo Chodkiewicz, gymnasii Crosensis fundatori, gratiarum actio (Pokorne podziękowanie Janowi Karolowi Chodkiewiczowi, fundatorowi Krozkiego Gimnazium)*. Toto dílo věnoval významnému vojenskému veliteli Janu Karolu Chodkiewiczovi, kterému mimo jiné věnoval také soubor epigramů pod názvem *Sacra lithothesis in prima templi Magnae virginis Matri dedicati erectione...*⁸⁹

V rané tvorbě Sarbiewského můžeme jasně vidět záměr jeho děl. Sarbiewski se snaží uchvátit čtenáře svojí vzdělaností v oblasti mytologie. V jeho díle *Gratulatio Stanislaeo Kiszka* můžeme spatřit mnoho abstraktních zosobněných pojmů, např. léto, podzim, poctivost. Děj toho díla se odehrává jak na reálném místě (Žmuď), tak i na mytologickém nazvaném Blahoslavený Ostrov. Tématem díla je příchod tzv. zlatého věku do Žmudi.

---

⁸⁸ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 18 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

⁸⁹ Tamtéž, s. 18-19.

Zlatý věk je metaforou pro příchod nového biskupa Stanisława Kiszky, který s sebou přináší mimořádný rozkvět zbožnosti. Setkáváme se zde s mytologickými motivy jako jsou např. řeky vína a mléka, kapající med ze stromů apod. Kromě toho však Sarbiewski uvádí také mnoho reálných historických faktů a míst, např. žmuďská města (Skuodas, Raseiniai, Kretinga aj.) V roce 1623 Sarbiewski toto dílo předělal a pod názvem *Aureum saeculum* (*Złoty wiek*) ho věnoval Urbanovi VIII, který právě usedl na papežském trůnu⁹⁰.

Stanisław Kiszka představuje důležitou roli také v epigramech Sarbiewského, např. *In soleam tribus insignitam crucibus. Stemma ill. et rev. Stan. Kiszcae, praesulis Samogitiae. (Na podkowę trzema krzyżami ozdobioną. Herb najjaśniejszego i przewielebnego Stanisława Kiszki, Biskupa Żmudzkiego.)*. Zde Sarbiewski popisuje a chválí samotného biskupa i celý rod Radziwiłłů, ze kterého pochází, a rozmach zbožnosti, kterou Kiszka reprezentuje. Rod Radziwiłłů byl jedním z nejmocnějších šlechtických polsko-litevských rodů, který má ve svém erbu tři trubky. Ty jsou motivem jeho epigramu *In tres eiusdem cruces et tres tubas (Na trzy krzyże i trzy trąby tegoż)*⁹¹.

Kiszka, tuas dum cerno cruces, dum classica cerno,
sollicitat mentem terror amorque meam.
Cerno cruces – ignis sancti me flammat amoris
et dico: „Mentis crux medicina meae est”.
Cerno tubas – timeo: „Fors”, inquam, „bella parantur”.
Sed cum nulla sonent proelia, rursus amo.
Quid segura tuae faciet fiducia plebis,
o praesul, si te diligit ipse timor?

Kiedy, Kiszko, twe krzyże, kiedy trąby widzę,
trwoga i miłość ducha mego niepokoją.
Widzę krzyże – żar świętej miłości mnie pali
i mówię: „Krzyż jest lekiem dla mojego ducha”.
Widzę trąby – lękam się: „Może wojna będzie”.

---

⁹⁰ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 19 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

⁹¹ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 195. [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

Lecz gdy żadnej nie słyhać bitwy, znowu kocham.
Cóż ma czynić beztroska ufność ludu twego,
o biskupie, gdy ciebie sam lęk umiłował?⁹²

O podobném tématu, se kterým se setkáváme v *Gratulatio Stanislae Kiszka*, je také již zmíněné dílo *Sacra lithothesis* věnované Janu Karolu Chodkiewiczovi. Zde se také setkáváme s proplétáním fantastických motivů se skutečnými popisy. Sarbiewski v tomto díle opět zmiňuje žmuďská města i mytologická místa. Básník zde poznamenává pravdivá fakta z Chodkiewiczovy biografie a výprav, popisuje jeho charakteristické vlastnosti, jako jsou šlechtnost, odvaha a vojenský talent. Cílem Sarbiewského však nebylo vytvoření skutečného popisu Chodkiewicze, ale představení dokonalého hrdiny podle antického modelu⁹³.

Jan Karol Chodkiewicz se stal předlohou pro další básně Sarbiewského, v nichž vychvaluje jeho úspěch v bitvě u Chocimy v roce 1621⁹⁴. Příkladem toho je báseň *Ad equites Polonos. Cum Ladislaus, Poloniae princeps, fuso Osmano, Turcarum imperatore, victorem exercitum in hiberua reduceret. (Do Rycerstwa Polskiego. Gdy Władysław Królewic Polski po pokonaniu Osmana pod Chocimem d. 10. Października 1621., zwyciężkie wojsko na zimowe leże odprowadzał.)*. Kromě této básně Sarbiewski zmiňuje Chodkiewiczův vojenský úspěch také v epigramech, např. *Ioannis Caroli Chodkiewiczii, Polonici Lithuanicique contra Osmanum, Turcicum imperatorem, exercitus ductoris, statua in Hortis Mediceis (Pomnik Jana Karola Chodkiewicza, wodza wojsk Polski i Litwy przeciw władcy tureckiemu Osmanowi, wystawiony w Ogrodach Medyceuszy)*, viz ukázka, a *Ad Ioannem Carolum Chodkiewicz, ducem exercituum poloniae adversus Osmanum, imperátorem turcicum, cum Gymnasium inviseret (Do Jana Karola Chodkiewicza, wodza wojsk polskiego podczas wyprawy przeciw Osmanowi, władcy tureckiemu, kiedy wizytował Gyminnazjum)* aj.

---

⁹² SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 102-103. [cit. 2017-04-12]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

⁹³ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławiści. Katedra Filologii polskiej. s. 19 [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

⁹⁴ KRASICKI, Ignacy. *Dzieła, Tom III.* [online]. Warszawa: Nakład i druk N. Glucksberga, 1829. s. 157. [cit. 2017-03-27] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=uzpdAAAACAAJ&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

Quem modo Threicii pulchra sub fronde triumphi
marmorea spectas ponere bella manu,
hic Asiae populos et flava Propontidos arma
stravit. Abydenas depopulatus opes.
Fortis adhuc meminit bellacis dextera ferri
dilectumque latus conscius ensis amat.
O. nisi captivas vincirent mamiora plantas,
iret in hostiles libera dextra globos!

Ten, którego pod wieńcem trackiego triumfu
widzisz, wojen nie toczy już ręką z marmuru.
On ludy Azji, żółte Propontydy armie
rozgromił i potęgę złamał abydeńską.
Ręka mocna wciąż bitne pamięta żelazo,
bok miły jest mieczowi wypróbowanemu.
O. gdyby mu marmury stóp nie uwięziły,
biłaby wrogów rzesze swobodna prawica!⁹⁵

Vedle těchto epigramů se s osobou Chodkiewicze setkáváme v mnohých, různě zaměřených epigramech, např. *In tres fluvios, stemma Ioannis Caroli Chodkiewiczii, dum templum collegio Societatis Iesu Crosense exstrueret* (Na trzy rzeki, herb Jana Karola Chodkiewicza, gdy wznosił on kościół dla kolegium Towarzystwa Jezusowego w Krożach), a *In ensiferum Grypha, stemma Joannis Caroli Chodkiewicz, Magni Ducatus Lithuaniae supremi exercituum ductoris* (Na Gryfa miecz dzierżącego, herb Jana Karola Chodkiewicza, hetmana wielkiego litewskiego).

Epigramy, které Sarbiewski psal, byly převážně panegyrické. Tyto pochvalné básně věnoval převážně zmíněnému Stanisławu Kiszskovi a Janu Karolu Chodkiewiczovi. Aleksander Gosiewski a Paweł Sapieha, osoby spojené s jezuitským řádem, se stali také předlohou jeho epigramů⁹⁶. Jsou to verše *In funus Alexandri Gosiewski, palatini Smolenscensis, defuncti mense Maio 1639* (Na pohřeb Aleksandra Gosiewskiego,

---

⁹⁵ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 90-91. [cit. 2017-03-27]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

⁹⁶ Tamtéž, s. 16.

wojewody smoleńskiego, zmarłego w maju 1639) a Tumulus coniugis Pauli Sapiehae duos inter équités hastatos (Grób małżonki Pawła Sapiehy pomiędzy dwoma rycerzami uzbrojonymi we włóczy). Ty však spadají do pozdější tvorby.

4.2. Řím, tvorba v letech 1622–1625

Druhá etapa tvorby Macieje Kazimierza Sarbiewského spadá do období jeho studií v Římě. Během let 1622–1625, které zde strávil, vymezil povahu, směr i umělecké vlastnosti své další tvorby.

V Římě se zabýval studiem teologie. Přednášel podle svého traktátu *De acuto et arguto* a podílel se na svatořečení hymnů katolické církve. Zabýval se zde také římskou historií, architekturou, literaturou a také divadlem a hudbou. Sbíral materiály o mytologii, archeologii a numismatice. Navázal zde přátelství se slavným historikem Alessandrem Donatem, autorem knížky *Roma vetus et recens*. Toto přátelství ho pravděpodobně pobídlo k vytvoření díla o podobném charakteru. Shromážděné materiály Sarbiewski nazval *Antiquitates Romanae (Starożytności antyczne)*. Dílo se skládá ze dvou částí, *Dii gentium (Bogowie Pogan)* a z dodatku *Liber de Urbe et Romanis (Książka o Rzymie i Rzymianach)*. První část je souborem o antických bozích, rozdělená na 72 kapitol. Objevují se zde jména bohů a jejich přívlastky a vlastnosti. Sarbiewski zkoumá a popisuje každého boha z více pohledů. Zabývá se jejich postavením v historii, filozofii, politice i v jiných odvětvích. Dodatek obsahuje 13 kapitol a jak již název napovídá, autor zde popisuje historii a tradice římského národa⁹⁷.

Básně, které napsal v Římě, byly zařazené do jeho první sbírky vydané pod názvem *Lyricorum libri tres* v roce 1625 v Kolonii, krátce po návratu básníka na Litvu. Tato sbírka obsahovala 59 ód. V Litvě byla doplněna o nové ódy, epódy a epigramy a v roce 1628 byla vydána ve Vilniusu. V následujících letech (1630, 1632 a 1634) ji také vydali v Antverpách a v Leidenu (1631). Pozdější vydání neslo název *Lyricorum libri quatuor, Epodon liber unus alterque epigrammatum*. S takovým názvem se v 17. století objevilo 23 vydání a zhruba stejně v následujícím 18. století. Většina básní je věnována papežovi

---

⁹⁷ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 251. SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 20 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

Urbanovi VIII. a kardinálovi Francescu Barberini, v nichž Sarbiewski vychvaluje samotného papeže i celý rod Barberini. Sarbiewski získal papežovu přízeň a dosáhl neobyčejné básnické slávy. Papež Urban VIII. ho v roce 1623 korunoval vavřínovým věncem na Kapitolu⁹⁸. Původ dávání vavřínových věnců uznávaným básníkům (lat. *Poeta laureatus*) vychází již z antického Řecka a Říma. Můžeme zcela jistě říct, že Sarbiewski byl velmi pyšný, že získal takové uznání jako např. Francesco Petrarca či Albertino Mussato, jelikož se v mnoha básních odkazuje na tento papežův čin. Příkladem toho jsou básně *Ad D. Virginem, carmen votivum* a *Ad equites Polonos*⁹⁹.

Sarbiewski ve svých básních věnovaných papeži chválí pontifikát, který podle něj přinesl světu blahobyt a mír, což můžeme spatřit v básni *Laudes Urbani VIII. Pont. Max.* (*Pochwały Urbana VIII.*).

(...) Per te reficto ferro adamantinum
Offulsit auro saeculum, et undique
Gazis coronatumque gemmis
Purpureo revirescit aevo.
Quo foeta quondam nectare flumina
Ultroque septem balsama collibus
Manare, vinoque et liquenti
Melle vagos properare rivos. (...) ¹⁰⁰

(...) Tyś wiek żelazny zmienił w wiek dyamentowy,
Na nim złoto, klejnoty, i perły się mienia,
Jasne promyki blasku w koło jego głowy,
A czoło umajone najświeższą zielenią.
Jak w czasy Saturnowe, kiedy świat był młody

---

⁹⁸ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. s 106. SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

⁹⁹ KRASICKI, Ignacy. *Dziela, Tom III.* [online]. Warszawa: Nakład i druk N. Glucksberga, 1829. s. 158. [cit. 2017-03-28] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=uzpdAAAACAAJ&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

¹⁰⁰ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbiewii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 8. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

Pod siedmiu balsamicznych pagórków wyszyną
Płynęły żyzne rzeki, a w nich miasto wody,
Sączyło się obficie i mleko i wino. (...) ¹⁰¹

V tomto krátkém úryvku můžeme spatřit zmíněný mytologický prvek řek plných mléka či vína. Báseň je protkaná metaforami znázorňující právě blahobyť, který Sarbiewski v Římě pociťoval. Jak jsem již zmínila, Sarbiewski věnoval papeži většinu básní. Jsou to např. *Ad Urbanum VIII. Pont. Max. (Do Urbana VIII.)* či *Urbani VIII. Pont. Max. carmina (Wychwała wiersze Urbana VIII. papieża)*.

Papež Urban VIII. pocházel z italského šlechtického rodu Barberini, vlastním jménem Maffeo Barberini. Do funkce kardinála byl jmenován papežův synovec Francesco Barberini, který se taktéž stal předmětem básní Sarbiewského ¹⁰². V básni *Ad Franciscum, Cardinalem Barberinum, Urbani VIII. Pont. Max. fratris filium (Do Franciszka Kardinála Berberyniego, synowca Urbana VIII)* Sarbiewski opěvuje jeho dobré vlastnosti, např. poctivost. Mimo jiné zde vychvaluje také latinu a samotný Řím, naopak kritizuje svůj rodný jazyk, který se podle něj nemůže rovnat „božské“ latině.

(...) Te, Vaticanae sidus adoreae,
Francisce, dicam. Te niveis super
Cunis ligustrorum reclinem
Pulcher Honos, croceoque Phoebus (...) ¹⁰³

(...) Watykańska gwiazdo skrzawa
O Franciszku! Duchem wieszczem

---

¹⁰¹ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zygmunto-wskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 30-31. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

¹⁰² KRASICKI, Ignacy. *Dzieła, Tom III.* [online]. Warszawa: Nakład i druk N. Glucksberga, 1829. s. 158. [cit. 2017-03-28] Dostupné z:

https://books.google.cz/books?id=uzpdAAAAcAAJ&hl=cs&source=gbs_navlinks_s

¹⁰³ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 73. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

Twój kolebki strzegła sława

Febus wonnym skrapiał deszczem (...) ¹⁰⁴

Kromě panegyrických básní věnovaných papeži zaměřuje Sarbiewski svou tvorbu také k vybízení evropských panovníků, aby podporovali činnost papeže. Domníval se, že je schopný ukončit všechny války ¹⁰⁵. V básni *Ad Urbanum VIII. Pont. Max (Do Urbana VIII. Pap. iz wszystkie narody sa dzisiaj Dziedzictwem chrystusovem)* popisuje válečné utrpení, které se dělo ve světě. Odvolává se zde na Krista, který jako jediný je schopný lidem přinést blaho a štěstí. V závěru básně zvolává papeže a radostně oznamuje konec bojů a krvavých válek.

(...) Te genu nixi didicere Medi;
Laxat intentum tibi Maurus arcum;
Te pavent Seres, humerisque Parthi
Scuta reponunt.

Fingit effuso tibi nomen auro
Indus, arguta resonante lympa:
Te sonant septem vaga fabulosi
Ostia Nili. ¹⁰⁶

(...) Urbanie! już Medów proporzec rozdarty,
Już Arab nie myśli o wojnie,
Już klęczą przed tobą i Scyty i Party,
Składając orężę spokojnie.

I Indus piaskami złotemi zaprawny
Twe imię wykreślić się śpieszy

---

¹⁰⁴ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zygmuntovskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 138. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

¹⁰⁵ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 21 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

¹⁰⁶ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 34. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

I sławny od wieków Nil siedmiorękawny
W sąsiedniej rozstawia cię rzeszy.¹⁰⁷

Sarbiewski do svých básní zahrnul vedle filozofických a náboženských motivů také politické téma. Nabádá křesťanské evropské panovníky nejen k podpoře papeže, ale také usiluje o jejich spolupráci proti islámské hrozbě ze strany Turků. Příkladem je např. báseň *Ad principes Europae. De recuperando Orientis imperio (Do Książąt Europy – o potrzebie wyjarzmienia Wschodniego państwa)*¹⁰⁸. V této básni se setkáváme s podobným motivem, jako v předchozí básni, s motivem bolesti a utrpení.

Nondum minaci cornua Bosporo
Decussit audax pontus, et efferis
    Servire Neptunus Gelonis
    Turpe gemit, resonasque fluctu
        (...)
Moerent tenaci compede Cyclades
Pigrae moveri; moeret Achaica
    Tethys, inaequalesque campi
    Perpetuo lacrimantur Hebro.
Semperne nigras Aethiopum domos,
Vel, quae superbus praefluit oppida
    Ganges, Abydenasque turres
    Supplicibus tremuisse pinnis. (...)¹⁰⁹

Rogaty xiężyc błyszczyc na Bosforze
Zły los przyświeca nad Pontyjskim stronom,

---

¹⁰⁷ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zygmunto-wskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 71-72. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

¹⁰⁸ BRÜCKNER, Aleksander. *Dějiny literatury polské.* Přeložil Bořivoj PRUSÍK. Praha: Nakladatel Jan Laichter, 1905. s. 91. SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 23 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABA-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

¹⁰⁹ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbiewii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 8. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

Pieni się, ryczy, jęczy Czarne morze,
Że musi służyć niegodnym Gelonom.

(...)

Tu na Cykladach słyhać jęk boleści,
Tu łyzy zalały Morejską krainę
I Tracki Hebrus wodami szeleści,
Żałośnie bieząc z pagórka w dolinę.

Czyliż na zawsze Sambuł się weseli?
Że pyszny Ganges, że Afryka skwarna,
Że mocne niegdyś baszty Dardaneli,
Korzą się przed nim jak pastwa ofiarna? (...)¹¹⁰

Ve Vatikánské Apoštolské knihovně se nachází jediný nalezený a dochovaný rukopis Sarbiewského epigramů. Tento rukopis obsahuje celkem čtyři epigramy, z nichž první tři opěvují kardinála Francesca Barberiniho a poslední papeže Urbana VIII. Jsou k nahlédnutí pod názvem *Porticus Honoris (Brama Zaszczytu)*¹¹¹. Během posledních dvou let tato knihovna zdigitalizovala více než tisíc historických rukopisů, které jsou zdarma dostupné k nahlédnutí. Je jen otázkou času, kdy se zpřístupní také rukopis slavného novolatinského básníka Macieje Kazimierza Sarbiewského.

Velmi významnými se staly v tomto období nejen pochvalné epigramy Sarbiewského, ale také milostné. Myslím, že můžeme s klidem říct, že se jedná o jeho nejlepší básnickou tvorbu, ve které se setkáváme s prvky milostné lyriky. Epigramy jsou protkány spoustou metafor, přirovnání i oxymoronů. Kromě toho zde nalezneme téměř všechny stylistické prostředky, např. anafory, apostrofy, epifory, epiteta, gradace aj. V náboženských epigramech se často objevuje motiv luku a šípu, což je jeden z nejstarších mytologických symbolů¹¹². Tento motiv lze spatřit např. v epigramu *Venatio Amoris et Iesu (Łowy Amora*

---

¹¹⁰ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zygmunto-wskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 32-33. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

¹¹¹ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 7. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

¹¹² SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 22 [cit. 2017-03-28].

i Jezusa), viz ukázka. V antické mytologii je Amor nejčastěji znázorňován s lukem a šípy. Tento epigram je také zřetelným příkladem prolínání křesťanství a antiky. Rovněž v epigramu *Sagitta divini Amoris (Stržala Božej Milosti)* se setkáváme se stejnými motivy.

Surge, volaturas, Amor, eiaculare sagittas:
Es mihi meta, deus; sum tibi meta, deus.
Corda cruentandis pateant tua, Christe, sagittis,
Ut fias iaculis saucia praeda meis.
Corda cruentandis pateant mea, Christe, sagittis,
Ut fiam iaculis saucia praeda tuis.
Quam tibi, Christe, capi, venari tam mihi dulce:
Quam tibi venari, tam mihi dulce capi.

Zaczynaj już, Amorze, lotne ciskaj strzały:
Tyś dla mnie celem, Boże, ja celem dla Ciebie.
Dla strzał krwi żądnych, Chryste, otwórz piersi Twoje,
byś był zdobyczą mymi ranioną pociski.
Dla strzał krwi żądnych, Chryste, otworzę me piersi,
bym był zdobyczą Twymi ranioną pociski.
Jak Tobie, Chryste, łupem być, tak mnie myśliwym:
jak Tobie być myśliwym, tak mnie słodko łupem.¹¹³

Během studií v Římě se Sarbiewski zajímal také o slavné představitele antické literatury. Nejvíce ho poznamenal Quintus Horatius Flaccus. Sarbiewski ním byl natolik inspirován, že následoval styl, kompozici, veršování i umělecký pohled tohoto římského básníka. Do svých básní však Sarbiewski zahrnul náboženskou tematiku. Z toho důvodu byl Sarbiewski nazýván *Horatius Sarmaticus* či *Horatius christianus*¹¹⁴.

Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

¹¹³ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 48-49. [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

¹¹⁴ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 20 [cit. 2017-03-28]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

4.3. Tvorba v letech 1625–1635

V roce 1625, když ukončil teologická studia v Římě, začíná nové období jeho tvorby. Návrat na Litvu představuje pro Sarbiewského pozoruhodný literární rozvoj. Důvodem toho je změna životního stylu. Život studenta a básníka nasyceného římskou atmosférou se náhle mění. Sarbiewski se těšil z věhlasné slávy a uznání, kterého dosáhl v Římě, avšak v rodné zemi ho uvítali skromně. Nedostalo se mu zde obdivu, který očekával. Biskup Łubieński, blízký přítel Sarbiewského, v osobním dopise zkritizoval jeho tvorbu. Hlavním problémem bylo téma jeho děl. Vyčítá mu, že zapomíná na svou rodnou zemi, která měla stát v čele jeho poezie. Na základě tohoto dopisu mu věnoval báseň *Laus Bugi (Pochwała Bugu)*, viz ukázka, v níž se rozloučil s antickými řekami a sliboval je nahradit polskými. Kromě toho také sliboval, že do svých děl zahrne symboly svého rodného kraje. Na konci svého života na podobné téma vytvářel epické dílo, eposej o Lechovi, obohacená o motivy přírody, básně svých přátel i příležitostné básně. Z tohoto díla se však zachoval pouze zlomek s názvem *Fragmentum libri undecimi Lechados*¹¹⁵.

Non me doloso Salmacis alveo,
Non mixta divis flumina Persicis,
Non mersus Aetoli Thoantis
Letiferis Achelous undis.
(...)
Iucundiori Pierias sono
Mulcebis aureas. Nunc, age, Narviae
Concorde lapsurus fluento et
Masoviis refer ista Nymphis. (...) ¹¹⁶

Nie ęęci mej pieśni Salmacis zdradziecki,
Ni źródło święcone Wenerze,
Żaden zdroj łaciński lub grecki
Dziś ze mnie ofiary nie bierze.

¹¹⁵ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 252-253.

¹¹⁶ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbiewii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 211-212. [cit. 2017-03-29]. Dostupné z: https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

(...)

Jak miło posłuchać twój szelest i gwary!
O rzeki najczystsze, najzdrowsze,
O Bugu i Narwi! do pary!
I w parze opłyniecie Mazowsze. (...) ¹¹⁷

Po návratu Sarbiewski musel bez výjimek dodržovat přísná pravidla jezuitského řádu. V kolegiu v Polocku se zaměřil na výklad rétoriky. Na podzim roku 1627 se vrací zpět na svou alma mater, Vilniuskou univerzitu. Zde jeho náplní práce jsou výklady rétoriky, filozofie a scholastiky. Právě rétorika, a také poetika, byly nejbliže jeho básnické tvorbě. Je možné, že právě zde napsal Sarbiewski jednu z částí svého traktátu o elegii *De virtutibus et vitiis carminis elegiaci, seu Ovidius (O cechach dodatnich i wadach poezji elegijnej, albo Owidiusz)*, ze kterého čerpal ve svých výkladech ¹¹⁸.

V roce 1628 vydává ve Vilniusu svá další lyrická díla. Výklady poetiky ho vybídly k vytvoření naučných literárně-teoretických spisů *De perfecta poesi, sive Vergilius et Homerus (O poezji doskonalej, czyli Wergiliusz i Homer)* a *Characteres lyrici, seu Horatius et Pindarus (Charaktery liryczne, czyli Horacy i Pindar)* ¹¹⁹. Ty však byly publikovány až v polovině 20. století, stejně jako dílo *Praecepta poetica (Wykłady poetyki)*. Tyto prozaické spisy vysvětlují novátorské postupy baroka ¹²⁰.

V díle *De perfecta poesi* se zabýval básnickou teorií, převážně literárními druhy (epika, lyrika, drama) i žánry (elegie a epigram) ¹²¹. Také v něm vysvětluje, co znamená pojem poezie a básník. Sarbiewski poprvé představil tento traktát, skládající se z 9 knih, svým posluchačům v Polocku v letech 1626–1627 ¹²². Autor v tomto díle definuje poezii jako umění, které ve slovech napodobuje věci, které mají nebo mohou být, kterými

---

¹¹⁷ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zygmunto-wskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 137-138. [cit. 2017-03-29]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

¹¹⁸ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 254.

¹¹⁹ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 7. [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

¹²⁰ ŠTĚPÁN, Ludvík. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 426.

¹²¹ GEOFFREY, of Vinsauf, Pierre CORNEILLE, Dante ALIGHIERI, et al. *O umění básnickém a dramatickém: (antologie)*. Editor Květa SGALLOVÁ, editor Jiří K. KROUPA, přeložila Eva KAMÍNKOVÁ. Praha: KLP, 1997. s. 96.

¹²² HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 254.

pravděpodobně jsou, byli nebo budou. Básníka popisuje jako svobodného tvůrce, který neslouží pravdě a morálce, ale svoje dílo vymýšlí, buduje a nanovo tvoří¹²³. Dílo kolektivu autorů (Geoffrey et al.) *O umění básnickém a dramatickém* obsahuje kapitolu věnovanou Sarbiewskému a jeho traktátu *De perfecta poesi*. Zahrnuje nastínění tohoto díla, respektive knih I. a IX. V první knize se auto zabývá poezií a její podstatou, rozdělením, příčinami vzniku a jejími cíli. Také se zde věnuje podstatě epiky a její odlišnosti od ostatních druhů poezie. Devátá kniha popisuje dramatické žánry. Definuje mimo jiné tragédii a její rozdíly s komedií¹²⁴.

4.4. Poslední roky tvorby

V roce 1635 byla Sarbiewskému nabídnuta práce kazatele na dvoře krále Vladislava IV. Vasy. Vzhledem k jeho nové povinnosti se musel přesunout do Varšavy. Pobyt zde však pro něj znamenal velmi těžké období. V dopisech biskupa Łubieńskiego (1572–1652) si básník stěžoval na vyčerpání¹²⁵. Kromě toho musel krále doprovázet na všech cestách, např. do Merecze na královské hony či do Karlových Varů kvůli léčebným pramenům¹²⁶. Sarbiewski však toužil po spokojeném klidném životě a o možnosti oddat se pouze poetické tvorbě.

Sarbiewski nadále pokračoval ve své tvorbě. Napsal již zmíněné poema *Lechiada* a pro královské divadlo stvořil dílo *Silviludia (Zabawy leśne)*. Dílo se skládá z deseti částí, ve kterých autor různými způsoby vychvaluje krále a líčí drobné scény z královských honů¹²⁷. Kromě toho také opěvuje přírodu a náboženství. Děj se odehrává v okolí Vilnius, avšak vyskytují se zde rovněž mnohá litevská města, a právě díky tomuto dílu se Sarbiewski zapsal do historie litevské literatury¹²⁸. *Silviludia* byly vydány až po jeho smrti,

---

¹²³ MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. s. 17.

¹²⁴ GEOFFREY, of Vinsauf, Pierre CORNEILLE, Dante ALIGHIERI, et al. *O umění básnickém a dramatickém: (antologie)*. Editor Květa SGALLOVÁ, editor Jiří K. KROUPA, přeložila Eva KAMÍNKOVÁ. Praha: KLP, 1997. s. 97-124.

¹²⁵ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. s. 8. [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>

¹²⁶ BRÜCKNER, Aleksander. *Dějiny literatury polské*. Přeložil Bořivoj PRUSÍK. Praha: Nakladatel Jan Laichter, 1905. s. 91.

¹²⁷ KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. s. 107.

¹²⁸ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 28 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

přibližně v druhé polovině 18. století¹²⁹. V první části s názvem *Cum Vladislaus IV. Poloniae rex, Berstos ad silvas venatum veniret. (Gdy Najjaśniejszy Władysław IV. Król Polski przybył do Berszt na lowy.)* popisuje královské hony v Mereczy. Báseň je protkána metaforami, inverzí, epitety, opěvováním přírody.

Luci virentes, et horrore sacro
Umbræ silentes, animum regalium
Longo curarum aestu fluctuantem,
Vos, blandientes auræ.
Sereniores spiritus, venite,
Vestro benigne vultu tranquillate,
Silvæ. (...) ¹³⁰

Zielonych borów milczące zacisze,
Dosyc wam dosyc drzymac uroczyście,
Pozdrowcie króla, na szczęśliwe przyjście
Niech spracowane myśli ukołysz.
Wioń słodki wietrze od pieszczoty twojej,
Niech się królewska dusza uspokoi. (...) ¹³¹

---

¹²⁹ ŠTĚPÁN, Ludvík. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. s. 426.

¹³⁰ SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. s. 223. [cit. 2017-03-30]. Dostupné z:

https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y

¹³¹ SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-lacińskich epoki zyguntowskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. s. 171-172. [cit. 2017-03-30]. Dostupné z:

<https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

5. Přínos Sarbiewského tvorby

Sarbiewski dotáhl tradici latinské poezie do naprosté dokonalosti. Až do dnešního dne žádný jiný básník nezískal takovou slávu za hranicemi, jako právě on během svého života i několik desetiletí po své smrti. Největším přínosem ve světové poezii byla jeho náboženská lyrika. Velkou oblibu si získal v Anglii¹³². V protestantských kolegiích se opírali o jeho poetiku, četli jeho ódy. Na přednáškách rétoriky a poetiky byl interpretován a analyzován vedle tvorby Horatia. Na Oxfordské univerzitě dokonce nepředstavovali Horatiova díla, ale Sarbiewského¹³³.

Norská profesorka Maren-Sofie Roestvigová, která se zabývala otázkou Sarbiewského tvorby, popisuje, že Sarbiewski spojuje ve svých dílech klasické i křesťanské motivy, což způsobuje, že kritik Hugo Grotius preferuje božského Casimira (Sarbiewski) než samotného Horatia. Působivý počet překladů dokazuje oblíbenost Sarbiewského mezi anglickými básníky. První sbírka anglických překladů vyšla pod názvem *Odes of Casimire* v roce 1646. Profesorka také zmiňuje, že v období romantismu se sláva Casimira opět oživila¹³⁴.

Sarbiewski měl velký vliv na formování poetické školy na Vilniuské univerzitě. Tato škola vychovala mnoho nových básníků, kteří nejen následovali Sarbiewského, ale také udržovali tradici latinské literatury založené na antických vzorech. Nejznámějšími následovníky Sarbiewského jsou Jan Chondziński, Mikołaj Kmicic, Tomasz Klagij, Andrzej Młodzianowski, Tomasz Pożeczki, Jan Rywocki, Andrzej Zienewicz, Walenty Białowicz a další¹³⁵.

Mikołaj Kmicic (1601–1632) pocházející z Witebského vojvodství (oblast dnešního Běloruska) patřil mezi nejbližší žáky Sarbiewského. V roce 1617 vstoupil do Tovaryšstva Ježíšova ve Vilnius. O dva roky později vyslechl v Polocku Sarbiewského výklady o poetice, které ho natolik uchvátily, že ihned po ukončení studií filozofie v Pułtusk se

---

¹³² MIŁOSZ, Czesław. *Historia literatury polskiej do roku 1939*. Přeložila Maria TARNOWSKA. Kraków: Znak, 1998. s. 147.

¹³³ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 26-27 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

¹³⁴ MIŁOSZ, Czesław. *Historia literatury polskiej do roku 1939*. Přeložila Maria TARNOWSKA. Kraków: Znak, 1998. s. 148.

¹³⁵ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 24 [cit. 2017-03-30]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

vrátil do Polocka vyučovat poezii. V letech 1627 až 1628 vyučoval poetiku na Vilniuské univerzitě, kde zřejmě začal psát své první verše. Sarbiewski si Kmicice i jeho talentu velmi cenil, což lze doložit na básni *Ad Aelium Cimicum, in Russiam citeriorem profecturus*, kterou mu Sarbiewski věnoval. Kmicic se mu odvděčil pochvalnou básní *Dithyrambus ad Mathiam Sarbievium*, která je umístěna ve sbírce *Epicitharismati*. Jedná se o sbírku děl nejznámějších autorů 17. století. Kmicic je považován za autora dvou rozsáhlejších děl *Iosaphatidos sive de nece B. Iosephat Kuncewicz ... libri III olim anno MDCXXVII (etc.)* a *Dithyrambus seu panegyricus Georgio Tyszkiewicz Episcopo Samogitiae ...*¹³⁶.

Jako dalšího autora bych zmínila Andrzeje Młodzianowského (1626–1686). Byl nadšeným studentem, v letech 1644 až 1646 studoval rétoriku ve Vilniusu a následující dva roky logiku, fyziku a matematiku v Pinsku. Poté se vrátil do Vilniusu, kde začal svá teologická studia. V té době však vypukla válka s Ruskem a Młodzianowski byl nucen odjet do Čech. V olomouckém jezuitském kolegiu pokračoval ve svých studiích. V 60. letech 17. století se vrátil zpět do rodné země, kde působil jako ředitel škol, kazatel či profesor rétoriky. Mezi jeho nejvýznamnější díla patří *De Trebelli Bulgariae regis filio*¹³⁷.

Nejnadanějším následovníkem Sarbiewského však zcela jistě byl jezuita Walenty Białowicz (1637–1678), který taktéž studoval filozofii na Vilniuské univerzitě. Zabýval se výklady poetiky a rétoriky. Během svého života vydal 12 děl, avšak autorství je jistě doloženo pouze u čtyř útvorů, jelikož Białowicz vydával svá díla anonymně. Jsou to díla *Cynthiae hlebovicianae decora*, *Lilium D. Casimiri*, *Soli polique decus Sagittae Wollowicianae ...* a *Aetas liliata Chrapoviciorum*. V jeho tvorbě lze výrazně spatřit vliv Sarbiewského¹³⁸.

Kromě těchto autorů navzále na Sarbiewského také Albert Ines (1619–1658), autor epigramů a epitafů, náboženských básní a ód. V díle *Lechias ducum, principum ac regum Poloniae* (1655) navazuje přímo na Sarbiewského *Lechiadu*. Dalším dílem je např. *Horologium Marianum* (1643). Méně talentovaným učněm Sarbiewského byl Jędrzej

---

¹³⁶ SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. s. 25 [cit. 2017-04-15]. Dostupné z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD

¹³⁷ Tamtéž, s. 25.

¹³⁸ Tamtéž, s. 26.

Kanon (1613-1685), autor sbírek *Lyricorum libri IV. Epodon liber unus* (1643) a *Primum Societatis Iesu saeculum* (1640), v nichž opěvuje jezuitský řád¹³⁹.

---

¹³⁹ HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. s. 262.

Závěr

V této práci jsem si kladla za cíl seznámit českého čtenáře s osobou významného polského barokního básníka, literárního teoretika, teologa a kazatele Macieje Kazimierza Sarbiewského, představit a přiblížit jeho tvorbu. Tento cíl jsem zajisté splnila. Zaměřila jsem se nejprve na výklad jeho života a studií. Následně jsem se pokračovala jeho tvorbou, kterou jsem rozdělila do čtyř období. Každé období je charakteristické určitou tematikou. Vysvětlila jsem, co je pro každé období příznačné a uvedla jsem nejdůležitější útvory, které Sarbiewski vytvořil v dané době. Důležitou složkou pro přiblížení autorovy tvorby jsou zcela jistě ukázky z jeho básní. Na nich můžeme pozorovat básníkovu vnitřní rozpoložení, jeho pocity i události, které se děly v jeho životě či v Evropě. Právě z tohoto důvodu jsem se v první kapitole zaměřila na popis období, do kterého je tato práce zařazena. Pro pochopení literárních děl je třeba vždy znát historický kontext a charakter doby.

Nejprve jsem se zaměřila na popis baroka obecně a vysvětlila jsem, co tato doba představuje. Zařadila jsem do práce také stručný popis, jak se toto období projevovalo v Evropě a samozřejmě také v Polsku, zmínila jsem nejdůležitější představitele a jejich tvorbu, ale uvedla jsem také projevy baroka v českých zemích. I přesto o jak významného autora se jedná, v souvislosti s českými autory nebyl Sarbiewski nikdy zaznamenán. Ani v současné době se tímto autorem v naší zemi nikdo více nezabýval.

V druhé kapitole jsem se proto snažila objasnit význam a důležitost latiny. Již od 11. století vznikalo mnoho děl v latinském jazyce a po mnohá staletí si latina udržovala svoji pozici v polské literatuře, avšak v 18. století v tomto jazyce tvoří již minimum autorů. Sarbiewski patřil mezi nejvýznačnější autory této doby z hlediska latinského písemnictví, a tak na jeho tvorbu navázala spousta autorů. V poslední kapitole jsem se zaměřila právě na tyto autory a stručně jsem popsala ty nejvýznamnější z nich.

Vzhledem k tomu, že je tato práce protkaná ukázkami básní a jejich popisem, ve kterém se vyskytují pojmy z literární teorie, rozhodla jsem se, že by bylo vhodné tyto pojmy vysvětlit, a proto uvádím na konci práce slovník pojmů, které vysvětlují na základě *Slovníku literární teorie*¹⁴⁰. Uvážila jsem, že vysvětlivky přímo v textu by byly velmi chaotické a nepřehledné, a proto jsem je abecedně seřadila a uvedla samostatně.

---

¹⁴⁰ *Slovník literární teorie*. Editor Štěpán VLAŠÍN. Praha: Československý spisovatel, 1977.

Bibliografie

1. BIENIEWSKI, Sławomir. *Historia literatury polskiej w zarysie*. Poznań: Poznańska Spółka Wydawnicza, 1948. 108 s.
2. BITNAR, Vilém. *O podstatě českého literárního baroku*. Praha: Vyšehrad, 1940. 31 s.
3. BITNAR, Vilém. *Postavy a problémy českého baroku literárního: informační studie*. Praha: Cyrilometodějské nakladatelství G. Francla, 1939. 224 s.
4. BRÜCKNER, Aleksander. *Dějiny literatury polské*. Přeložil Bořivoj PRUSÍK. Praha: Nakladatel Jan Laichter, 1905. 176 s.
5. BUSZEWICZ, Elwira. *Sarmacki Horacy i jego liryka: imitacja, gatunek, styl: rzecz o poezji Macieja Kazimierza Sarbiewskiego*. Kraków: Księgarnia Akademicka, 2006. 422 s. ISBN 83-7188-869-4.
6. ČERNÝ, Václav, Jarmila SIROTKOVÁ a Alexandr STICH. *Až do předsíně nebes: čtrnáct studií o baroku našem i cizím*. Praha: Mladá fronta, 1996. 457 s. ISBN 80-204-0588-7.
7. ČERNÝ, Václav. *Esej o básnickém baroku*. Praha: Orbis, 1937. 144 s. ARS: sbírka rozprav o umění.
8. DAVIES, Norman. *Polsko: dějiny národa ve středu Evropy*. Přeložil Miroslava VALENTOVÁ, přeložil Aleš VALENTA. Praha: Prostor, 2003. 481 s. ISBN 80-7260-083-4.
9. GEOFFREY, of Vinsauf, Pierre CORNEILLE, Dante ALIGHIERI, et al. *O umění básnickém a dramatickém: (antologie)*. Editor Květa SGALLOVÁ, editor Jiří K. KROUPA, přeložila Eva KAMÍNKOVÁ. Praha: KLP, 1997. 287 s. ISBN 80-85917-31-9.
10. HERNAS, Czesław. *Barok*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 1998. 742 s. ISBN 83-01-12262-5.
11. CHUDOBA, Bohdan, Zdeněk KALISTA, Josef VAŠICA, Jan RACEK a Albert KUTAL. *Baroko*. Praha: Ústředí katolického studentstva československého, 1934. 198 s.
12. JURÍČEK, Ján. *Malá encyklopédia spisovateľov sveta*. Bratislava: Obzor, 1978. 644 s. Malé encyklopédie vydavateľstva Obzor.
13. KOPECKÝ, Milan, ed. *O barokní kultuře: sborník statí*. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1968. 191 s. Spisy Univerzity J. E. Purkyně v Brně, Filosofická fakulta.

14. KREJČÍ, Karel. *Dějiny polské literatury*. Praha: Československý spisovatel, 1953. 593 s.
15. KREJČÍ, Karel. *Úvod do dějin a kultury Polska*. 2. přeprac. vyd. Editor Otakar BARTOŠ. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, 116 s.
16. MARČOK, Viliam, Bohuš BALAJKA, Jozef MINÁRIK a Ján SEDLÁK. *Přehledné dějiny literatury*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1970. 463 s.
17. MIŁOSZ, Czesław. *Historia literatury polskiej do roku 1939*. Přeložila Maria TARNOWSKA. Kraków: Znak, 1998. 526 s. ISBN 83-7006-424-8.
18. MINÁRIK, Jozef. *Baroková literatúra: svetová, česká, slovenská*. Bratislava: Slovenské pedagogické nakladateľstvo, 1984. 388 s.
19. *Slovník literární teorie*. Editor Štěpán VLAŠÍN. Praha: Československý spisovatel, 1977, 471 s.
20. ŠTĚPÁN, Ludvík. *Slovník polských spisovatelů*. Praha: Libri, 2000. 555 s. ISBN 80-7277-005-5.
21. VAŠICA, Josef. *České literární baroko: příspěvky k jeho studiu*. 2. vyd. Praha: Atlantis, 1995. 349 s. ISBN 80-7108-123-X.
22. WILKOŃ, Aleksander. *Historia literatury polskiej w zarysie*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 1978. 571 s.
23. WŁODARSKI, Maciej. *Średniowieczna poezja łacińska w Polsce*. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 2007. 358 s. ISBN 978-83-04-04605-4.

Internetové zdroje

1. KADŁUBEK, Zbigniew, Tadeusz SŁAWEK, red. *Civitas mentis. Tom I*. [online]. Prace Naukowe Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Katowice: Wydawnictwo Uniwersytetu Śląskiego, 2005. [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.sbc.org.pl/Content/83958/09.pdf>
2. KRASICKI, Ignacy. *Dzieła, Tom III*. [online]. Warszawa: Nakład i druk N. Glucksberga, 1829. 338 s. [cit. 2017-03-27] Dostupné z: https://books.google.cz/books?id=uzpdAAAacAAJ&hl=cs&source=gbs_navlinks_s
3. Olimpiada Literatury i Języka Polskiego. *Poezja w języku łacińskim w dawnej Polsce* [online]. Poslední změna 13.07.2015 22:48 [cit. 2017-03-24]. Dostupné z: <http://www.olijp.pl/?q=node/4324>

4. SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz, Magdalena PISKAŁA a Dorota SUTKOWSKA. *Epigrammatum liber: Księga epigramatów* [online]. Warszawa: Stowarzyszenie "Pro Cultura Litteraria", 2003. 256 s. ISBN 83-89348-12-8. [cit. 2017-03-27]. Dostępne z: <http://ibl.waw.pl/26bps.pdf>
5. SARBIEWSKI, Maciej Kazimierz. *Matth. Casimiri Sarbievii Poemata omnia* [online]. Lipsko: Wigand, 1840. 313 s. [cit. 2017-03-27]. Dostępne z: https://books.google.cz/books/about/Poemata_omnia.html?id=n11EAAAACAAJ&redir_esc=y
6. SERPUTOWSKA, Alina. *Literatura baroku na Litwie* [online]. Wilno, 2006. Diplomová práce (Mgr.). Wileński Uniwersytet Pedagogiczny. Wydział Sławistyki. Katedra Filologii polskiej. [cit. 2017-03-27]. Dostępne z: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:E.02~2006~D_20060613_143409-78267/DS.005.2.01.ETD
7. SYROKOMLA, Władysław. *Przekłady poetów polsko-łacińskich epoki zyguntowskie m.in. Macieja Kazimierza Sarbiewskiego. Tom IV.* [online]. Wilno: nakł. i druk. Józefa Zawadzkiego, 1851. 476 s. [cit. 2017-03-27]. Dostępne z: <https://books.google.cz/books/reader?id=it0GAAAAQAAJ&hl=cs&printsec=frontcover&output=reader&pg=GBS.PA263>

Slovník pojmů

- Alegorie – též jinotaj; způsob nepřímého vyjádření literárního obsahu
- Anafora – opakování stejného slova nebo skupiny slov na začátku dvou i více veršů
- Anekdota – krátké humorné vyprávění s cílem zesměšnit
- Antiteze – rétorická figura, která klade do protikladu dva motivy
- Apologie – obhajoba
- Apostrofa – oslovení neživého předmětu či nepřítomné osoby
- Drama – literární druh, tvořen promluvami a jednáním postav, doplněn scénickými poznámkami
- Dynamismus – snaha o vyjádření pohybu a protikladů
- Elegie – žalozpěv; lyrický útvar, smutně naladěný
- Elize – výpustka; vypuštění samohlásky na konci slova, jestliže další slovo začíná také samohláskou
- Epifora – opakování stejného slova na konci veršů
- Epigraf – původně nápis na pomnicích a náhrobcích, později krátký úryvek či verš umístěný na počátku literárního díla
- Epigram – krátká, často satirická báseň
- Epika – literární druh, pro nějž je hlavním rysem dějovost; psána souvislým prozaickým textem, může být i psána ve verších
- Epitaf – náhrobní nápis
- Epiteton – básnický přívlastek
- Epóda – literární útvar, ve kterém se pravidelně ve strofě střídá kratší a delší verš
- Epopěj – dlouhá výpravná báseň
- Fabule – souhrn událostí, o nichž se vypráví v literárním díle
- Figura – výrazové prostředky, které mají okrasnou a expresivní funkci
- Fraška – žánrový typ komedie využívající nadsázky
- Gongorismus – směr barokní španělské poezie zajímající se o antickou tematiku a klasické jazyky a působící vyumělkovaností a nabubřelostí
- Gradace – uspořádání slov nebo slovních spojení podle jejich významu a účinku směrem vzestupným nebo sestupným
- Humanismus – myšlenkový proud, který se vyvinul společně s renesancí a jehož záměrem bylo pravdivé poznání člověka; humanisté zdůrazňovali lidskou důstojnost, schopnosti a vlastnosti každého člověka

- Hymnus – chvalozpěv; sólová nebo sborová píseň oslavující bohy
- Hyperbola – nadsázka; zveličení; záměrné přehánění skutečnosti
- Inverze – obrácený slovosled; změna gramaticky obvyklého, stylisticky bezpříznakového pořádku slov zdůrazňující určitou složku výpovědi
- Ironie – úmyslný posun významu vyjádřený protikladem s cílem zesměšnit
- Klasicismus – evropský umělecký směr 17. a 18. století pocházející z Francie; vyznačuje se pevným systémem estetických pravidel a norem a napodobováním antických vzorů, které byly považovány za ideál umělecké krásy, dokonalosti a rozumové kázně
- Kolegium – v dnešním významu kolej; ubytovací zařízení i internátní škola, původně ve smyslu kláštera
- Komedie – jeden z hlavních žánrů dramatu; hra s dramatickým dějem a konfliktem líčená s veseloherní nadsázkou s cílem pobavit, rozpory jsou vyřešeny a hra končí smírem
- Kompozice – uspořádání syžetu ve vztahu k fabuli
- Kontrast – odraz protikladů
- Legenda – veršovaný nebo prozaický útvar náboženské epiky vyprávějící o životě, skutcích, zázracích a mučednictví církevních světců
- Lyrika – subjektivní literární druh, který nemá děj, vyjadřuje naladění a postoje autora; zpravidla je stylizována do veršů
- Manýrismus – slohové období v barokním dvorském umění projevující se tvarovou bohatostí, ornamentálností, rétorickou nabubřelostí a stylistickou vyumělkovaností kontrastující s prázdnotou obsahu
- Metafora – přenesení významu na základě vnější podobnosti
- Metrum – norma veršovaného rytmu určující organizaci jazykových prvků ve verši; základní složkou je buď počet slabik nebo počet přízvučných slabik, uspořádání přízvučných a nepřízvučných slabik nebo uspořádání dlouhých a krátkých slabik
- Motiv – nejjednodušší tematická složka literárního díla; základní dynamická složka, která vytváří epickou dějovost nebo lyrické napětí
- Mytologie – bájesloví; věda zabývající se studiem mýtů
- Neologismus – nová slova a výrazy v jazyce, která vznikají z důvodů aktualizace v uměleckém stylu; slouží ke zvýraznění či originálnímu vyjádření

Noviciát – období, během kterého uchazeč o vstup do katolického řeholnického společenství žije společně s řeholníky a připravuje se na složení slibu; u jezuitů trvá dva roky

Óda – oslavná lyrická píseň

Osvícenství – evropské hnutí 18. století filozoficky zaměřené na překonání dosavadního vládnoucího náboženského názoru; příznačné pro osvícenství jsou racionalismus a objektivita, svobodomyslnost, prosazování nezávislého myšlení a svobody přesvědčení, laicizace vědních oborů

Oxymóron – spojení slov, která si vzájemně odporují

Panegyrik – chvalořeč; slavnostní řeč pronesená na veřejných shromážděních

Perifráze – opisné vyjádření; nahrazuje známý a běžný název předmětu obsáhlejším opisem

Personifikace – zosobnění; přenášení vlastností živých bytostí na neživé věci a abstraktní pojmy

Poéma – rozsáhlá básnická skladba epické nebo lyrickoepické povahy

Poetika – nauka o výstavbě slovesného díla, součást teorie literatury

Poezie – veršovaný literární druh; básnictví

Pohádka – žánr ústní lidové slovesnosti, který má vymyšlený děj, neodehrává se v určitém čase ani na určitém místě, nejčastěji šťastný konec, časté jsou i nadpřirozené postavy, mluvící zvířata, aj.

Polemika – umělecký spor, bojovné střetávání vyhraněných protichůdných názorů, vyvracení tezí

Pontifikát – úřad papeže a délka jeho funkce

Postila – sbírka kázání; výklad kněze

Próza – literární druh; souhrnné označení pro všechna neveršovaná a nedramatická literární díla

Přirovnání – stylistický prostředek opisného vyjádření

Ratio studiorum – vzdělávací model, který měl obrovský vliv na rozvoj vzdělávání a vědy v 16. století v celé Evropě; sbírka předpisů určená pro jezuitské akademie, kterými se museli řídit učitelé i žáci

Rétorika – nauka o řečnictví

Rokoko – evropský umělecký sloh druhé poloviny 18. století; vychází z baroka, ale liší se svou hravostí a smyslovostí

- Román – rozsáhlý prozaický epický žánr vyznačující se volnou strukturou a zachycující velké množství situací a postav
- Satira – literární žánr, který komičností, ironií a výsměchem útočí na nedostatky společnosti, zesměšňuje záporné lidské vlastnosti
- Sejm – nejvyšší orgán zákonodárné moci v Polsku; v období Polsko-litevské unie byl tvořen pouze šlechtici, kteří omezovali pravomoc panovníka
- Sonet – znělka; obsahuje zpravidla 14 veršů členěných do čtyř strof
- Strofa – sloka; graficky oddělený významový a intonační celek v básni
- Syntax – nauka o větách a souvětích, o vztazích mezi slovy uvnitř věty a větami uvnitř souvětí
- Syžet – uspořádání tematických složek (děj, postavy, vypravěč, prostředí) v literárním díle
- Téma – ideový a dějový základ díla; sepětí ideje a námětu
- Tematika – souhrn témat
- Tragédie – jeden z hlavních žánrů dramatu; hra s vážným obsahem; hrdina se často dostává do nesmiřitelného konfliktu s mocnějšími silami, než je on sám a většinou podlehne
- Traktát – pojednání o náboženských otázkách, později také filozofické a estetické práce
- Verš – základní jednotka básně; samostatná jednotka básnického rytmu tvořící uspořádaný zvukový celek
- Žánr – označení dílčích literárních forem, které se vyznačují určitými formálními i obsahovými znaky

Anotace

Cílem této bakalářské práce je bližší seznámení českého čtenáře s osobou významného polského novolatinského básníka Macieje Kazimierza Sarbiewského a přiblížení jeho tvorby. Tento autor i jeho tvorba představují důležitou část polské barokní literatury z hlediska latinského písemnictví. Tématem této práce je rovněž novolatinská literatura 17. století.

Klíčová slova: novolatinská literatura, polská literatura, Maciej Kazimierz Sarbiewski, baroko, latina

Abstract

The main aim of the bachelor's thesis is to give an opportunity for Czech readers to take up with an Polish leading neolatin poet Maciej Kazimierz Sarbiewski and it gives an idea about his authorship. The author represents very important part of a Polish baroque literature from the point of view of a latin literary output. The thesis deals with a neolatin literature of 17th century, too.

Key words: neolatin literature, Polish literatury, Maciej Kazimierz Sarbiewski, baroque, latin

Streszczenie

Celem niniejszej pracy licencjackiej jest zapoznanie czeskich czytelnikůw z postacią wybitnego polskiego nowołacińskiego poetę Macieja Kazimierza Sarbiewskiego pokazując jego twórczość. Pisarz ten wraz z jego twórczością przedstawiają zasadniczą część polskiej literatury barokowej pod względem łacińskich utworůw. Motywem pracy tej jest również nowołacińska literatura powstająca w XVII wieku.

Słowa kluczowe: nowołacińska literatura, polska literatura, Maciej Kazimierz Sarbiewski, barok, łacina